

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผู้ป่วยที่เข้าร่วมการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นผู้ที่มีความ INR อยู่นอกช่วงการรักษา และมาติดตามการรักษาที่คลินิกอายุรกรรม แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลนครพิงค์ ระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม 2549 ถึง 30 มิถุนายน 2550 จำนวน 66 ราย โดยเภสัชกรให้การบริบาลเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วยแต่ละรายจำนวน 3 ครั้งติดต่อกันในระยะเวลาที่ห่างกันในแต่ละครั้งไม่เกิน 12 สัปดาห์ การบริบาลเภสัชกรรมที่เภสัชกรให้แก่ผู้ป่วยเริ่มตั้งแต่ การให้ความรู้เกี่ยวกับยารวาร์ฟาริน การค้นหาสาเหตุที่ผู้ป่วยขาดความร่วมมือในการใช้ยาและทำความเข้าใจแนะนำวิธีการแก้ไขร่วมกับผู้ป่วย การจัดหาต่อมื่อให้ผู้ป่วยใช้เป็นตัวอย่างในการจัดยารับประทาน และจัดส่งไปรษณียบัตรไปให้ผู้ป่วยที่บ้านเพื่อเพิ่มความร่วมมือในการใช้ยา ส่วนการบริบาลเภสัชกรรมที่เภสัชกรให้แก่แพทย์ ได้แก่ การให้ข้อมูลของผู้ป่วยที่เกี่ยวข้องกับยารวาร์ฟาริน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาสั่งจ่ายยาให้ผู้ป่วย ได้แก่ สาเหตุที่อาจมีผลทำให้ค่า INR อยู่นอกช่วงรักษา ภาวะแทรกซ้อนหรืออาการไม่พึงประสงค์จากยารวาร์ฟาริน รวมถึงการเสนอแนะขนาดยารวาร์ฟาริน

ผลการวิจัยแบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย
2. การประเมินสาเหตุที่ทำให้การควบคุมการรักษาของยารวาร์ฟารินไม่คงที่
  - 2.1 การได้รับยารวาร์ฟารินในขนาดไม่เหมาะสม
    - 2.1.1 การได้รับยารวาร์ฟารินในขนาดต่ำ
    - 2.1.2 การได้รับยารวาร์ฟารินในขนาดสูง
  - 2.2 การขาดความร่วมมือในการใช้ยา
  - 2.3 การเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา
  - 2.4 ภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง
  - 2.5 ไม่พบสาเหตุที่แน่ชัด

3. ผลการให้บริบาลเภสัชกรรมในการแก้ไขปัญหาการควบคุมการรักษาของยาวาร์ฟาริน ไม่คงที่

3.1 การยอมรับข้อเสนอแนะของแพทย์เกี่ยวกับ

3.1.1 ขนาดยาวาร์ฟาริน

3.1.2 ความร่วมมือในการใช้ยา

3.1.3 อันตรกิริยาระหว่างยา

3.1.4 ภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง

3.2 ความร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วย

3.3 ค่า INR ที่อยู่ในช่วงรักษา

3.4 อาการไม่พึงประสงค์หรือภาวะแทรกซ้อน

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย

ขณะเริ่มต้นการศึกษามีผู้ป่วยที่ถูกคัดเลือกเข้ามาทั้งหมด 76 ราย ในระหว่างการเก็บข้อมูล มีผู้ป่วย 10 รายที่ถูกคัดออกจากการศึกษาเนื่องจากการมาติดตามการรักษาในครั้งที่ 3 ผู้ป่วย 6 ราย ได้รับการเปลี่ยนยาวาร์ฟารินเป็นของบริษัทอื่นที่แตกต่างจากยาวาร์ฟารินที่ได้รับมาตอนเข้าสู่อการศึกษ ส่วนผู้ป่วยอีก 2 รายแพทย์สั่งให้หยุดใช้ยาวาร์ฟาริน สำหรับผู้ป่วยอีก 2 ราย คนหนึ่งเข้ารับการรักษาแบบผู้ป่วยในด้วยภาวะโรคอื่น และแพทย์มีการปรับขนาดยาวาร์ฟาริน โดยเภสัชกรไม่ได้มีส่วนร่วมในการให้การบริบาลเภสัชกรรม และผู้ป่วยอีกรายหนึ่ง ย้ายไปรักษาในคลินิกนอกเวลาราชการ ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดการศึกษา จึงมีผู้ป่วยที่มาติดตามการรักษาจนครบจำนวนครั้งที่กำหนดรวมทั้งสิ้น 66 ราย

ในจำนวนผู้ป่วย 66 รายที่เข้าร่วมในการศึกษานี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 69.7) มีอายุอยู่ในช่วง 46-55 ปี (ร้อยละ 42.3) และไม่ได้ประกอบอาชีพ (ร้อยละ 48.5) ผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.2) มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา และไม่ได้มีสุราหรือสูบบุหรี่ ค่า INR เป้าหมายของผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.3) เท่ากับ 2.0-3.0 โดยมีข้อบ่งชี้สำหรับโรคหลอดเลือดหัวใจตีบและภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัวมากที่สุด (ร้อยละ 37.9) สำหรับผู้ป่วยที่เหลือ (ร้อยละ 16.7) มีค่า INR เป้าหมายเท่ากับ 2.5-3.5 ซึ่งเป็นผู้ที่ผ่าตัดเปลี่ยนลิ้นหัวใจเทียมในตำแหน่งลิ้นไมตรัล ค่า INR ของผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.7) ต่ำกว่าช่วงรักษา สำหรับโรคที่ผู้ป่วยเป็นร่วมที่พบมากที่สุดคือภาวะหัวใจล้มเหลวมีจำนวน 31 ราย (ร้อยละ 47.0) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ลักษณะทั่วไปของผู้ป่วยก่อนเข้าร่วมการศึกษา

ลักษณะทั่วไปของผู้ป่วย	จำนวน (ร้อยละ)
เพศ	
ชาย	20 (30.3)
หญิง	46 (69.7)
อายุ	
20-35 ปี	1 (1.5)
30-45 ปี	11 (16.7)
46-55 ปี	28 (42.4)
56-65 ปี	5 (7.6)
≥ 65 ปี	21 (31.8)
ค่าเฉลี่ย±ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	56.7±12.5 ปี
อาชีพ	
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	32 (48.5)
เกษตรกร	20 (30.3)
รับจ้าง	9 (13.6)
ค้าขาย	4 (6.1)
รับราชการ	1 (1.5)
ข้อมูลทางสังคม	
ดื่มสุรา	9 (13.6)
ไม่ดื่มสุรา	57 (86.4)
สูบบุหรี่	1 (1.5)
ไม่สูบบุหรี่	65 (98.5)
ระดับการศึกษา	
ประถมศึกษา	49 (74.2)
มัธยมศึกษา	4 (6.1)
ไม่ได้เรียนหนังสือ	13 (19.7)

ตารางที่ 3 (ต่อ) ลักษณะทั่วไปของผู้ป่วยก่อนเข้าร่วมการศึกษา

ลักษณะทั่วไปของผู้ป่วย	จำนวน (ร้อยละ)
INR เป้าหมาย	
2.0-3.0	55 (83.3)
2.5-3.5	11 (16.7)
INR (ครั้งที่ 1)	
ต่ำกว่าช่วงรักษา	46 (69.7)
ต่ำกว่าช่วงรักษามากกว่า 0.2 หน่วย	39 (59.1)
สูงกว่าช่วงรักษา	20 (30.3)
สูงกว่าช่วงรักษามากกว่า 0.2 หน่วย	15 (22.7)
ข้อบ่งชี้ของยารักษา	
โรคลิ้นหัวใจรูห์มาติกและภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว	25 (37.9)
ภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว	12 (18.2)
การใส่ลิ้นหัวใจเทียมในตำแหน่งไมตรัล	11 (16.6)
โรคลิ้นหัวใจรูห์มาติก	10 (15.2)
โรคหลอดเลือดคอคอดและภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว	5 (7.6)
การใส่ลิ้นหัวใจเทียมในตำแหน่งเอออร์ติก	1 (1.5)
ภาวะลิ้มเลือดคุดหลอดเลือดดำ	1 (1.5)
ภาวะที่เป็นร่วม	
หัวใจล้มเหลว	31 (47.0)
ไขมันในเลือดผิดปกติ	5 (7.6)
ความดันโลหิตสูง	5 (7.6)
หลอดเลือดคอคอด	5 (7.6)
เกาต์	4 (6.1)
หืด/ถุงลมโป่งพอง	3 (4.5)
เบาหวาน	3 (4.5)
หัวใจขาดเลือด	3 (4.5)
มะเร็งปากมดลูก	1 (1.5)
จิตเภท	1 (1.5)

2. การประเมินสาเหตุที่ทำให้การควบคุมการรักษาของยาวาร์ฟารินไม่คงที่

2.1 การได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดไม่เหมาะสม

2.1.1 การได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดต่ำ

พิจารณาจากการที่ผู้ป่วยที่มีค่า INR ครั้งก่อนน้อยกว่าช่วงรักษาคือน้อยกว่า 1.8 ใน ผู้ที่มีค่า INR เป้าหมายเท่ากับ 2.0-3.0 หรือน้อยกว่า 2.3 ในผู้ที่มีค่า INR เป้าหมายเท่ากับ 2.5-3.5 แต่ไม่ได้รับการปรับขนาดยาเพิ่ม หรือผู้ที่ได้รับการปรับขนาดยาลดลงมากกว่า ร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิม ต่อสัปดาห์ หรือเป็นผู้ที่แพทย์ให้หยุดใช้ยาวาร์ฟารินชั่วคราว เนื่องจากมีค่า INR สูงกว่า INR เป้าหมาย ในระยะเวลาสั้นกว่าเกณฑ์มาตรฐานตามแนว การแก้ไขภาวะวาร์ฟารินเกิน ก่อนให้การบริบาลเภสัชกรรม (ครั้งที่ 1) พบผู้ป่วยที่ได้รับ ยาในขนาดที่ต่ำ จำนวน 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.5 ของผู้ป่วยทั้งหมด ในผู้ป่วยกลุ่มที่ ได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดต่ำแบ่งเป็น ผู้ที่ไม่ได้รับการปรับขนาดยา จำนวน 18 ราย เป็นผู้ ที่ได้รับการปรับขนาดยาลดลงมากกว่า ร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ จำนวน 9 ราย และเป็นผู้ที่แพทย์ให้หยุดใช้ยาวาร์ฟารินชั่วคราวจำนวน 3 ราย ผู้ป่วยมีค่า INR ก่อนการ หยุดยาเป็น 6.0, 5.7 และ 5.3 โดยแพทย์ให้หยุดยาเป็นเวลา 7 วัน 5 วัน และ 7 วัน ตามลำดับ และทำให้ผู้ป่วยมีค่า INR หลังการหยุดยาเป็น 0.9, 0.8 และ 0.9 ตามลำดับ

2.1.2 การได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดสูง

พิจารณาจากผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการปรับขนาดยาลดลงเมื่อมีค่า INR ครั้งก่อนมากกว่า 3.2 ในผู้ที่มีค่า INR เป้าหมายเท่ากับ 2.0-3.0 หรือ มีค่า INR ครั้งก่อนมากกว่า 3.7 ในผู้ที่มี ค่า INR 2.5-3.5 เป้าหมายเท่ากับ หรือผู้ที่ได้รับการปรับขนาดยาเพิ่มมากกว่า ร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ก่อนให้การบริบาลเภสัชกรรม (ในครั้งที่ 1) พบผู้ป่วยที่ได้รับ ยาในขนาดที่สูง จำนวน 7 ราย คิดเป็น ร้อยละ 10.6 ของผู้ป่วยทั้งหมด ในผู้ป่วยที่ได้รับยา วาร์ฟารินในขนาดสูงแบ่งเป็น ผู้ที่ไม่ได้รับการปรับขนาดยาลดลงเมื่อมีค่า INR ครั้งก่อน มากกว่าช่วงรักษาจำนวน 3 ราย และเป็นผู้ที่ได้รับการปรับขนาดยาเพิ่มมากกว่า ร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิม ต่อสัปดาห์ จำนวน 4 ราย

2.2 การขาดความร่วมมือในการใช้ยา

ผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยาจากการประเมินด้วยวิธีสัมภาษณ์และนับเม็ดยา พบว่าผู้ป่วยรับประทานยาอาร์ฟารินในขนาดที่ไม่ถูกต้องตามคำสั่งของแพทย์โดยอาจเป็นลักษณะที่มากหรือน้อยกว่าที่แพทย์สั่งใช้ เช่นรับประทานยาในขนาดที่ถูกต้องแต่ไม่ได้รับประทานครบทุกวัน ก่อนให้การบริหารเภสัชกรรม (ในครั้งที่ 1) พบผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.7 ของผู้ป่วยทั้งหมด

ผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยาในการศึกษานี้ มีสาเหตุที่พบมากที่สุดคือการลืมรับประทานยาเป็นบางครั้ง จำนวน 8 ราย (ร้อยละ 61.5) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Osterberg and Blaschke (2005) ที่รายงานสาเหตุที่พบบ่อยที่สุดของการขาดความร่วมมือในการใช้ยา คือการลืมรับประทานยา ส่วนสาเหตุอื่นๆ ที่พบในการศึกษานี้ได้แก่ ไม่เข้าใจลักษณะการใช้ยาที่เปลี่ยนแปลง เกิดความผิดพลาดในการนับผู้ป่วย อ่านหนังสือไม่ได้ และเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยา ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ลักษณะและสาเหตุของการขาดความร่วมมือในการใช้ยา

สาเหตุ	จำนวนครั้ง (ร้อยละ)	ลักษณะของความไม่ร่วมมือ ในการใช้ยา
ลืมรับประทานยา	8 (61.5)	ใช้ยาในขนาดถูกต้อง แต่ลืมรับประทานยาเป็นบางวัน
ไม่เข้าใจลักษณะการใช้ยาที่เปลี่ยนแปลง	2 (15.4)	ใช้ยาในขนาดที่สูงกว่า
ความผิดพลาดในการนับผู้ป่วย	1 (7.7)	ยาหมดก่อนวันนัด จึงใช้ยาขนาดต่ำกว่าที่เหลืออยู่ รับประทานแทน
อ่านหนังสือไม่ได้	1 (7.7)	ใช้ยาในขนาดที่น้อยกว่าที่สั่ง
เกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยา	1 (7.7)	ใช้ยาในขนาดที่น้อยกว่าที่สั่ง

2.3 การเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา

ยาที่ใช้ร่วมกับยารัฟารินซึ่งมีผลให้เกิดอันตรกิริยาระหว่างยาในระดับนัยสำคัญ 1 และ 2 ใน การศึกษานี้พบเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรก ยาที่ใช้ร่วมมีการใช้ต่อเนื่องโดยไม่เปลี่ยนแปลงขนาด ยา มาก่อนการศึกษาในระยะเวลาที่มากกว่า 7 เดือนและยังใช้อยู่ตลอดการศึกษา ดังนั้นการเกิด อันตรกิริยาระหว่างยารัฟารินกับยาที่ใช้ร่วมในลักษณะนี้อาจไม่มีผลต่อการรักษาของยารัฟารินใน การศึกษานี้ เนื่องจากผลการเกิดอันตรกิริยาที่เกิดขึ้นถูกปรับแก้ไข โดยการปรับขนาดยารัฟารินมา ก่อนการศึกษาแล้ว การเปลี่ยนแปลงของค่า INR ในระหว่างการศึกษาจึงอาจมาจากสาเหตุอื่น โดย พบอันตรกิริยาในลักษณะนี้ ในผู้ป่วยจำนวน 8 ราย ดังแสดงในตารางที่ 5

ผู้ป่วย 2 ราย ใช้ ยา simvastatin 20 มิลลิกรัม 1 ราย และ atorvastatin 20 มิลลิกรัม 1 ราย วันละหนึ่งครั้ง โดยมีค่า INR ก่อนการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 เท่ากับ 3.1 และ 1.5 ตามลำดับ และในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1, 2 และ 3 มีค่า INR เท่ากับ 3.1, 2.9, 2.5 และ 1.7, 1.8, 1.9 ตามลำดับ ผู้ป่วยทั้ง 2 ราย ได้รับยารัฟารินในขนาดเดิมตลอดการศึกษา

ผู้ป่วย 1 ราย ใช้ยา simvastatin ในขนาด 10 มิลลิกรัม วันละหนึ่งครั้งโดยผู้มีค่า INR ก่อน การติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 เท่ากับ 2.2 และในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1, 2 และ 3 มีค่า INR เท่ากับ 1.7, 2.2 และ 2.4 ตามลำดับ ในการพบผู้ป่วยครั้งที่ 1 ผู้ป่วยมีค่า INR ต่ำกว่า INR เป้าหมาย จากการขาดความร่วมมือในการใช้ยา โดยมีสาเหตุจากการลืมรับประทานยาเป็นบางครั้ง ผู้ป่วยจึงยังคงได้รับยารัฟารินในขนาดเดิมตลอดการศึกษา

ผู้ป่วย 2 ราย ใช้ยา simvastatin ในขนาด 10 มิลลิกรัม วันละหนึ่งครั้ง โดยผู้ป่วยมีค่า INR ก่อนการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 เท่ากับ 1.3 และ 1.5 ตามลำดับ ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1, 2 และ 3 มีค่า INR เท่ากับ 1.3, 2.1, 2.8 และ 1.7, 2.8, 2.6 ตามลำดับ ในการพบผู้ป่วยครั้งที่ 1 ผู้ป่วยมีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา จากการได้รับยารัฟารินในขนาดต่ำ จึงได้รับการปรับเพิ่มขนาด ยารัฟารินขึ้น

ผู้ป่วย 1 ราย ใช้ยา simvastatin ในขนาด 10 มิลลิกรัม วันละหนึ่งครั้ง โดยมีค่า INR ก่อน การติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 เท่ากับ 1.0 และในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1, 2 และ 3 มีค่า INR เท่ากับ 3.1, 1.7 และ 2.0 ตามลำดับ ในการพบผู้ป่วยครั้งที่ 1 ผู้ป่วยได้รับการปรับลดขนาดยา ยารัฟารินลง

ผู้ป่วย 1 ราย ใช้ยา simvastatin ในขนาด 10 มิลลิกรัม ร่วมกับ amiodarone ขนาด 200 มิลลิกรัม วันละหนึ่งครั้ง โดยมีค่า INR ก่อนการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 เท่ากับ 1.6 และในการ ติดตามการรักษาในครั้งที่ 1, 2 และ 3 มีค่า INR เท่ากับ 3.7, 1.4 และ 2.8 ตามลำดับ ในการติดตาม

การรักษาครั้งที่ 1 ผู้ป่วยมีค่า INR สูงกว่า INR ในช่วงรักษา จากการได้รับยารวาร์ฟารินในขนาดสูง จึงได้รับการปรับลดขนาดยารวาร์ฟารินลง

และผู้ป่วย 1 ราย ใช้ phenobarbital ในขนาด 60 มิลลิกรัม วันละหนึ่งครั้ง โดยมีค่า INR ก่อนการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 เท่ากับ 2.2 และในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1, 2 และ 3 มีค่า INR เท่ากับ 5.7, 2.6 และ 2.8 ตามลำดับ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ผู้ป่วยรับประทานยาขนาดที่มากกว่าที่สั่ง เป็นสาเหตุให้ค่า INR มากกว่าช่วงรักษา

อย่างไรก็ตามในผู้ป่วยกลุ่มนี้แม้ยาที่ใช้ร่วมไม่มีผลต่อการรักษาของยารวาร์ฟารินในช่วงเวลาที่ศึกษา ก็ต้องเฝ้าระวัง เมื่อมีการหยุดใช้ยา หรือเปลี่ยนแปลงขนาดยาที่ใช้ร่วม ซึ่งจะมีผลต่อการรักษาของยารวาร์ฟารินได้ จำเป็นต้องดำเนินการบริบาลเภสัชกรรมในการเฝ้าระวังในการติดตามค่า INR หรือปรับขนาดยารวาร์ฟาริน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบกับการรักษาของยารวาร์ฟาริน หรือการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ต่อไป

ตารางที่ 5 ยาที่ใช้ร่วมกับยารวาร์ฟาริน ตลอดการศึกษา

รายการยา	ระดับนัยสำคัญ	จำนวนผู้ป่วย (ราย)
simvastatin	2	6*
atorvastatin	2	1
amiodarone	1	1*
phenobarbital	1	1

หมายเหตุ* ผู้ป่วย 1 ราย ใช้ยาร่วมทั้ง simvastatin และ amiodarone

ยาที่ใช้ร่วมกับยารวาร์ฟารินในลักษณะที่ 2 เป็นยาที่ใช้ร่วมที่แพทย์พิจารณาให้ผู้ป่วยเป็นครั้งแรก และมีระดับนัยสำคัญ 2 ผลของการใช้ยาร่วมในลักษณะนี้อาจส่งผลต่อการรักษาของยารวาร์ฟารินในระหว่างการศึกษา โดยพบการใช้ยาร่วมในลักษณะที่ 2 ในผู้ป่วยจำนวน 11 ราย แต่ผู้ป่วยมีค่า INR นอกช่วงรักษา จำนวน 6 ราย (ร้อยละ 54.5) สำหรับผู้ป่วยอีก 5 ราย (ร้อยละ 45.5) ยังมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ดังแสดงในตารางที่ 6

ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 พบว่ามีผู้ป่วยจำนวน 3 ราย (ร้อยละ 4.5) ที่มีค่า INR นอกช่วงรักษา และได้รับยาที่เกิดอันตรกิริยากับยารวาร์ฟารินในระดับนัยสำคัญ 2

ตารางที่ 6 ผลของการใช้ยาที่เกิดอันตรกิริยากับยารักษาโรคในระดับนัยสำคัญ 2 ต่อค่า INR ของผู้ป่วย

ยาที่ใช้ร่วมเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3	
	ครั้ง	INR	ครั้ง	INR	ครั้ง	INR
simvastatin	-	-	1	↔	-	-
diclofenac	2	↑ ↑	2	↑ ↑	3	↑ ↔
norfloxacin	1	↑	1	↔	-	-
ofloxacin	1	↔	-	-	-	-

โดยที่

- ↔ หมายถึง ค่า INR ที่อยู่ในช่วงรักษา
 ↑ หมายถึง ค่า INR ที่มากกว่าช่วงรักษา

การที่ผู้ป่วยที่ใช้ยาพร้อม ซึ่งมีรายงานการเกิดอันตรกิริยาในระดับนัยสำคัญ 2 กับยารักษาโรค แต่ยังมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา อาจมีสาเหตุบางประการตัวอย่าง เช่น ผู้ป่วย 4 ราย ที่ใช้ยา diclofenac โดยที่ผู้ป่วยไม่ได้ใช้ยาต่อเนื่องมาจนถึงวันที่มาตรวจติดตามการรักษาในครั้งต่อไปซึ่งมีระยะเวลาระหว่างการนัดประมาณ 1-3 เดือน และใช้ในขนาดไม่สม่ำเสมอต่อวัน จึงทำให้ไม่พบค่า INR ที่เบี่ยงเบนไป นอกจากนี้ค่าครึ่งชีวิตของ diclofenac สั้น ประมาณ 2 ชั่วโมง (Lacy *et al*, 1996-7) ในระยะเวลาไม่ถึง 1 วัน หลังรับประทานยา ยาก็ถูกขจัดออกจากร่างกายหมดแล้ว จึงอาจไม่มีผลต่อค่า INR ของผู้ป่วย

ในผู้ป่วยอีก 1 ราย ที่ใช้ยา ofloxacin ซึ่งเป็นยากลุ่มปฏิชีวนะ โดยผู้ป่วยใช้ในขนาด 200 มิลลิกรัม วันละ 2 ครั้ง ต่อเนื่องในระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ และหยุดยามานานกว่าสัปดาห์ ofloxacin มีค่าครึ่งชีวิตประมาณ 7 ชั่วโมง (Lacy *et al*, 1996-7) หลังการหยุดยาประมาณ 2 วันยา ก็ถูกขจัดออกจากร่างกายหมด ก่อนที่มาตรวัดค่า INR จึงมีผลทำให้ไม่พบการเบี่ยงเบนของค่า INR ได้

ส่วนในกลุ่มผู้ป่วยที่มีค่า INR เบี่ยงเบนจากช่วงรักษา พบเกิดจากยา diclofenac ในผู้ป่วย 5 ราย และยังพบภาวะเลือดออกในลักษณะของการเกิดรอยช้ำเลือด และเลือดออกจากเหงือก ในผู้ป่วยที่ใช้ diclofenac 4 ราย โดยเกิดในผู้ป่วย 3 ราย และ 1 ราย ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Chan *et al*. (1995) ที่สรุปไว้ว่า การใช้ยารักษาโรคร่วมกับ NSAIDs จะเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดเลือดออกในผู้ป่วย

ในผู้ป่วยใช้ยา diclofenac ร่วมกับยาริวาร์ฟาริน พบว่า ผู้ป่วย 2 รายมีค่า INR ที่สูงกว่าช่วงรักษา คือ 5.1 และ 3.8 และเกิดภาวะเลือดออกกร่วมด้วย พบว่ามีการใช้ยา diclofenac เป็นครั้งคราว และมีการปรับขนาดยาริวาร์ฟารินเพิ่มด้วย โดยปรับเพิ่มร้อยละ 100 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ทั้ง 2 ราย ซึ่งค่า INR ที่เบี่ยงเบน และอาการไม่พึงประสงค์ที่พบอาจจะเป็นผลมาจากการปรับขนาดยาที่สูงเกินไป ต่อมาผู้ป่วยทั้ง 2 รายได้รับการปรับลดขนาดยาริวาร์ฟาริน และค่า INR ในครั้งต่อไป มีค่าเป็น 3.3 และ 2.9 ตามลำดับ สำหรับผู้ป่วยอีก 3 ราย ได้รับยา diclofenac ในขนาด 25 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง ประมาณ 4-5 วันและใช้ต่อเนื่องมาจนถึงวันที่นัดตรวจติดตามค่า INR จึงพบว่า มีค่า INR สูงกว่าช่วงรักษาเป็น 3.7, 3.9 และ 5.0 ตามลำดับ และผู้ป่วยเกิดภาวะเลือดออก 2 ราย การแก้ไขทำให้ผู้ป่วยหยุดใช้ยา diclofenac แต่ยังคงได้รับยาริวาร์ฟารินในขนาดเดิม และผู้ป่วยมีค่า INR ครั้งต่อไปอยู่ในช่วงรักษา กลไกในการเกิดอันตรกิริยาอาจเนื่องจากการแปรสภาพยา diclofenac ผ่านระบบเอนไซม์ cytochrome P450 (CYP 2C9) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเหมือนกับยาริวาร์ฟารินในรูป S isomer อาจมีผลทำให้ระดับยาริวาร์ฟารินเพิ่มมากขึ้นเมื่อใช้ร่วมกัน นอกจากนี้ diclofenac ยังไปรบกวนการรวมตัวกันของเกล็ดเลือดทำให้ผู้ป่วยมีโอกาสสูงในการเกิดภาวะเลือดออก

ในการศึกษา มีผู้ป่วยที่ใช้ norfloxacin ร่วมกับ ยาริวาร์ฟาริน มีค่า INR เพิ่มขึ้นสูงกว่าช่วงรักษา โดยใช้ยา norfloxacin ในขนาด 400 มิลลิกรัม วันละ 2 ครั้ง นาน 7 วัน ผู้ป่วยรายนี้มีภาวะท้องเสียร่วมติดต่อกันประมาณ 2 สัปดาห์ และหยุดใช้ยา norfloxacin มาประมาณ 1 สัปดาห์แล้ว norfloxacin มีค่าครึ่งชีวิตประมาณ 4 ชั่วโมง (Lacy *et al*, 1996-7) ซึ่งหลังจากรับประทานยา 1 วัน ยาจะถูกขจัดออกจากร่างกายหมดแล้ว ดังนั้นการที่ค่า INR ของผู้ป่วยสูงขึ้นอาจไม่ได้เกิดจาก norfloxacin แต่อาจเกิดจากสภาวะร่างกายที่เปลี่ยนแปลงในผู้ป่วยรายนี้ ทำให้การดูดซึมวิตามินเคลดลง ทำให้มีผลต่อการออกฤทธิ์ของยาริวาร์ฟารินที่มากขึ้น

การใช้ยาร่วมกับยาริวาร์ฟารินที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยาในระดับนัยสำคัญ 1 และ 2 ถึงแม้ว่าค่า INR ของผู้ป่วยอยู่ในช่วงรักษา ก็ไม่ได้หมายถึงว่าไม่เกิดผลของอันตรกิริยาระหว่างยา ซึ่งมีเหตุผลตามที่กล่าวมา และเมื่อพบว่า มีค่า INR เบี่ยงเบน และมียาที่เกิดอันตรกิริยาร่วมด้วย ต้องพิจารณาหาสาเหตุอื่นๆด้วย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุร่วมที่ทำให้ค่า INR อยู่นอกช่วงรักษา เพื่อที่จะได้ดำเนินการแก้ไขได้ถูกต้อง เช่น จะพิจารณาหยุดยาที่ใช้ร่วมที่เกิดอันตรกิริยาประการเดียว หรือปรับขนาดยาริวาร์ฟารินร่วมด้วย

ถ้าจำแนกแหล่งสั่งจ่ายยาที่มีผลให้เกิดอันตรกิริยาในระหว่างการศึกษา พบว่ามีการสั่งจ่ายยาทั้งในคลินิกอายุกรรมที่ผู้ป่วยมาติดตามการรักษาเป็นประจำ คลินิกอื่นในโรงพยาบาลที่ผู้ป่วยมาติดตามการรักษาด้วยภาวะโรคอื่น และสถานบริการอื่น เช่น โรงพยาบาลใกล้บ้านหรือสถานอนามัย

จะเห็นว่าช่องทางที่ผู้ป่วยที่ใช้ยารพาริน มีโอกาสรับยาที่ใช้ร่วมซึ่งมีผลเกิดอันตรกิริยาระหว่างยากับยารพารินมีหลายช่องทาง ดังแสดงในตารางที่ 7 ดังนั้นการให้ข้อมูลแก่ผู้ป่วยให้ทราบว่ากำลังใช้ยารพารินอยู่ หรือให้บริวารพารินเพื่อให้ผู้ป่วยมีความระมัดระวังในการใช้ยาอื่นร่วม หรือให้ผู้ป่วยเฝ้าระวังความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองในการใช้ยาอื่นร่วมกับยารพาริน รวมทั้งการแจ้งให้บุคลากรทางการแพทย์ทราบถึงโอกาสการเกิดอันตรกิริยาที่ไม่ต้องการ ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่จะเกิดผลกระทบทางคลินิกในผู้ป่วย จึงเป็นแนวทางที่จะป้องกันอาการไม่พึงประสงค์จากยารพารินได้

ตารางที่ 7 ยาที่ใช้ร่วมที่เกิดอันตรกิริยาและแหล่งส่งจ่าย

ยาที่ใช้ร่วมที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยา	แหล่งส่งจ่ายยาที่เกิดอันตรกิริยา		
	คลินิก อายุรกรรม	คลินิกอื่น	สถาน บริการอื่น
simvastatin	1	-	-
diclofenac	3	1	3
norfloxacin	-	2	-
ofloxacin	-	1	-
รวม	4	4	3

2.4 ภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง

ภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลงในผู้ป่วยก่อนมาติดตามการรักษาแต่ละครั้ง มีผลทำให้ค่า INR เบี่ยงเบนอยู่นอกช่วงรักษา พิจารณาโดยที่ผู้ป่วยได้รับขนาดเดิมและค่า INR ครั้งก่อนอยู่ในช่วงรักษาหรือยอมรับได้ ผู้ป่วยมีความร่วมมือในการใช้ยาดี ไม่มียาที่เกิดอันตรกิริยาที่ใช้ร่วมแต่มีภาวะร่างกายที่เปลี่ยนแปลง เช่น เบื่ออาหาร ท้องเสีย หรือมีการเปลี่ยนแปลงอาหารที่รับประทานจากภาวะปกติ เช่น ต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาล รับประทานอาหารได้น้อยลง ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 พบผู้ที่มีค่า INR มากกว่าช่วงรักษาที่มีสาเหตุจากภาวะร่างกาย หรืออาหารที่เปลี่ยนแปลง จำนวน 3 ราย (ร้อยละ 4.5) ระหว่างติดตามการรักษาพบผู้ป่วยทั้งหมดจำนวน 4 ราย ซึ่งมีภาวะของสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง คือ ท้องเสีย 1 ราย เบื่ออาหาร น้ำหนักลด หายใจลำบาก 1 ราย

เบื้ออาหาร 1 ราย และเป็นผู้ป่วยอยู่ในช่วงหลังผ่าตัด 1 ราย ซึ่งผู้ป่วยทั้งหมดได้รับการปรับขนาดยา และในการติดตามการรักษาครั้งต่อไปผู้ป่วยก็มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ผลของภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลงต่อการรักษาของวาร์ฟาริน

ภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง	ข้อบ่งใช้/โรคร่วม	INR ครั้งก่อน	INR หลังมีภาวะเปลี่ยนแปลง
ท้องเสีย	RHD, AF/CHF	1.8*	3.5
เบื้ออาหาร น้ำหนักลด เหนื่อยง่าย หายใจลำบาก	RHD, AF/CHF	2.2**	3.4
เบื้ออาหาร	RHD, AF/CHF	3.1*	4.3
หลังผ่าตัด	S/P MVR	2.8*	3.6

โดยที่ RHD, AF หมายถึง โรคลิ้นหัวใจรูห์มาติกและภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว
CHF หมายถึง ภาวะหัวใจล้มเหลว
S/P MVR หมายถึง การใส่ลิ้นหัวใจเทียมในตำแหน่งไมตรัล
* หมายถึง ค่า INR ก่อนการติดตามการรักษาครั้งที่ 1
** หมายถึง ค่า INR ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2

2.5 ไม่พบสาเหตุที่แน่ชัด

ในกรณีของผู้ที่มีค่า INR นอกช่วงรักษาแต่ไม่พบสาเหตุที่มีผลต่อค่า INR ได้แก่ ความร่วมมือในการใช้ยา อันตรกิริยาระหว่างยา ภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง การได้รับยาในขนาดที่ไม่เหมาะสม การที่ไม่พบสาเหตุที่แน่ชัด ที่มีผลทำให้การควบคุมการรักษาของยาวาร์ฟารินไม่คงที่ อาจเนื่องจากผู้ป่วยไม่ได้ให้ข้อมูลที่แท้จริง หรืออาจเป็นการตอบสนองต่อการรักษาของยาวาร์ฟารินในผู้ป่วยที่แตกต่างกันจากผลของปัจจัยทางพันธุกรรม หรือเกี่ยวกับผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการจากการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 พบว่าผู้ที่มีค่า INR นอกช่วงรักษาที่ไม่พบสาเหตุที่แน่ชัด มีจำนวน 10 ราย (ร้อยละ 15.2)

จากการติดตามการรักษาทั้งหมด จำนวน 3 ครั้ง พบจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่นอกช่วงรักษาที่ไม่ทราบสาเหตุแน่ชัด จำนวน 29 ราย โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 51.8) จะมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย สำหรับผู้ป่วยมีค่า INR ในช่วงรักษา $\pm 0.4, \pm 0.6, \pm 0.8$ และ ± 1.0 หน่วย พบร้อยละ 24.2, 10.3, 10.3 และ 3.4 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 9 ซึ่งผู้ป่วยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65) จะมีค่า INR ที่เบี่ยงเบนไปอยู่ในช่วงต่ำกว่าช่วงรักษา

ตารางที่ 9 ค่า INR ของผู้ป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด

ค่า INR	จำนวนผู้ป่วย (ร้อยละ)
ค่า INR ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	15 (51.8)
ค่า INR ในช่วงรักษา ± 0.4 หน่วย	7 (24.2)
ค่า INR ในช่วงรักษา ± 0.6 หน่วย	3 (10.3)
ค่า INR ในช่วงรักษา ± 0.8 หน่วย	3 (10.3)
ค่า INR ในช่วงรักษา ± 1.0 หน่วย	1 (3.4)

จากการศึกษานี้พบว่าสาเหตุที่พบบ่อยที่สุดที่ทำให้ค่า INR เบี่ยงเบนอยู่นอกช่วงรักษาเป็นสาเหตุมาจากขนาดยาที่ได้รับ (ร้อยละ 56.1) และการได้รับยาในขนาดที่ต่ำเป็นสาเหตุที่พบบ่อยที่สุด (ร้อยละ 45.5) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Britt *et al.* (1992) และของ Landefeld and Goldman (1989) ที่พบว่าขนาดยาที่ไม่เหมาะสมที่ผู้ป่วยได้รับทำให้มีผลต่อการตอบสนองมากหรือน้อยเกินไป พบว่าค่าเบี่ยงเบนของค่า INR จากค่า INR เป้าหมายขึ้นอยู่กับขนาดยาที่ได้รับเป็นปัจจัยที่สำคัญ และจากการศึกษาของ Wittkowsky and Devine (2004) รายงานว่าสาเหตุที่พบบ่อยที่สุดที่ค่า INR น้อยกว่า 2.0 มาจากการเปลี่ยนแปลงขนาดยาวาร์ฟารินครั้งก่อน และสาเหตุที่พบบ่อยที่สุดที่ทำให้ค่า INR มากกว่า 4.0 มาจากการเปลี่ยนขนาดยาวาร์ฟารินครั้งก่อนเช่นกัน แสดงถึงว่า ผู้ป่วยที่มีค่า INR ไม่คงที่ เป็นผลจากการได้รับขนาดยาวาร์ฟารินไม่เหมาะสม

3. ผลการให้บริบาลเภสัชกรรมในการแก้ไขปัญหาการควบคุมการรักษาของยาแอสไพรินไม่คงที่

3.1 การยอมรับข้อเสนอแนะของแพทย์

ผลของการให้ข้อเสนอแนะแก่แพทย์ แบ่งได้เป็น 3 แบบดังนี้ แบบที่ 1 คือ การยอมรับข้อเสนอแนะของเภสัชกรทั้งหมด หมายถึง เภสัชกรเสนอแนะให้แพทย์ปรับขนาดยา และแพทย์พิจารณาปรับขนาดยาตามขนาดที่เภสัชกรเสนอแนะ หรือการที่แพทย์ให้ยาในขนาดเดิมโดยไม่ปรับขนาดยาเพิ่มในผู้ป่วยที่พบว่าลิ้มรับประทานยาเป็นบางครั้ง หรือรับประทานยาในขนาดที่น้อยกว่าที่ตั้งในผู้ป่วยที่มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา หรือการที่แพทย์ไม่ปรับลดขนาดยาในผู้ป่วยที่รับประทานยาในขนาดที่มากกว่าที่ตั้งในผู้ป่วยที่มีค่า INR สูงกว่าช่วงรักษา แบบที่ 2 คือ การยอมรับบางส่วน หมายถึง มีการปรับเพิ่ม หรือลดขนาดยาตามที่เภสัชกรเสนอแนะ แต่ปริมาณขนาดยาที่ปรับเพิ่มหรือลด ไม่เป็นไปตามที่เภสัชกรเสนอแนะ และแบบที่ 3 คือ การที่แพทย์ไม่ยอมรับข้อเสนอแนะของเภสัชกร

ผลของการให้ข้อเสนอแนะแก่แพทย์ พบว่าข้อเสนอแนะได้รับการยอมรับแบบทั้งหมดมากที่สุดจำนวน 67 ครั้ง (ร้อยละ 66.3) ได้รับการยอมรับแบบบางส่วน จำนวน 24 ครั้ง (ร้อยละ 23.7) และไม่ยอมรับข้อเสนอแนะจำนวน 10 ครั้ง (ร้อยละ 9.9) จากการให้ข้อเสนอแนะทั้งหมด ดังแสดงในตารางที่ 10

เมื่อติดตามค่า INR ในครั้งถัดมาของผู้ป่วยที่เภสัชกรให้ข้อเสนอแนะแก่แพทย์ พบว่าผู้ป่วยรายที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะแบบทั้งหมด มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ร้อยละ 75.0 ของการให้ข้อเสนอแนะ ผู้ป่วยในรายที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะแบบบางส่วน มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ร้อยละ 33.3 ของการให้ข้อเสนอแนะ สำหรับผู้ป่วยที่แพทย์ไม่ยอมรับข้อเสนอแนะ พบว่าค่า INR ไม่อยู่ในช่วงรักษาเลย ตัวอย่างเช่น ผู้ป่วยมีค่า INR เป้าหมาย 2.0-3.0 มีค่า INR เท่ากับ 1.6 ในวันที่มาติดตามผลการรักษา เภสัชกรได้ประเมินผู้ป่วยและไม่พบสาเหตุอื่นที่จะมีผลทำให้ค่า INR อยู่นอกช่วงรักษานอกจากการได้รับขนาดยาที่ต่ำจึงเสนอแนะให้ปรับขนาดยา แต่แพทย์พิจารณาให้ยาในขนาดเดิม ในการติดตามค่า INR ในครั้งต่อไป ผู้ป่วยมีค่า INR เท่ากับ 1.3

การให้การบริบาลเภสัชกรรมตามแนวทางในการศึกษานี้ แพทย์ส่วนใหญ่จะยอมรับข้อเสนอแนะซึ่งส่งผลถึงการรักษาของยาแอสไพริน โดยทำให้ผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษามากขึ้น ซึ่งหลาย ๆ การศึกษาได้สรุปว่า การที่เภสัชกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยที่ใช้ยาแอสไพรินในรูปแบบต่าง ๆ มีผลทำให้ผู้ป่วยมีค่า INR ที่อยู่ในช่วงรักษามากขึ้น เช่น การศึกษาของ Chiquette *et al.* (1998), Wilson *et al.* (2003) และของ สุภารัตน์ เบี้ยวบรรจง (2543)

ตารางที่ 10 การยอมรับข้อเสนอแนะของแพทย์แยกตามประเภทการยอมรับ

ข้อเสนอแนะ	จำนวนครั้ง (ร้อยละ)		
	ยอมรับทั้งหมด	ยอมรับบางส่วน	ไม่ยอมรับ
ขนาดยารัฟาริน	45 (44.5)	23 (22.8)	8 (7.9)
การขาดความร่วมมือในการใช้ยา	13 (12.9)	0 (0)	2 (2.0)
การเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา	6 (5.9)	0 (0)	0 (0)
ภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง	3 (3.0)	1 (0.9)	0 (0)
รวม	67 (66.3)	24 (23.7)	10 (9.9)

3.1.1 การเสนอแนะเกี่ยวกับขนาดยารัฟาริน

ระหว่างการติดตามการรักษา การปรับขนาดยา การปรับขนาดยาที่ให้แก่แพทย์มากที่สุด คือการเสนอแนะการปรับขนาดยา (ร้อยละ 75.2) และผลของการเสนอแนะขนาดยารัฟาริน พบว่าแพทย์ให้การยอมรับทั้งหมด 45 ครั้ง (ร้อยละ 59.2) ยอมรับบางส่วน 23 ครั้ง (ร้อยละ 30.3) และไม่ยอมรับ 8 ครั้ง (ร้อยละ 10.5) จากการเสนอแนะทั้งหมด 76 ครั้ง การให้ข้อเสนอแนะขนาดยารัฟารินในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 มีจำนวน 48 ครั้ง (ร้อยละ 72.7) ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 จำนวน 20 ครั้ง (ร้อยละ 30.3) และในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 3 มีจำนวน 8 ครั้ง (ร้อยละ 12.1) ของจำนวนครั้งที่ผู้ป่วยที่มาติดตามการรักษาในแต่ละครั้ง ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1, 2 และ 3 จำนวนครั้งของการเสนอแนะเกี่ยวกับขนาดยาลดลงเป็น 48, 20 และ 8 ครั้ง ตามลำดับ แสดงถึง ผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษามากขึ้น จึงทำให้การเสนอแนะเกี่ยวกับขนาดยาลดลง ดังแสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ผลการยอมรับต่อข้อเสนอแนะเกี่ยวกับขนาดยา วาร์ฟาริน

ผลการเสนอแนะขนาดยา	จำนวนครั้ง (ร้อยละ)			รวม
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	
ยอมรับทั้งหมด	25 (37.9)	25 (37.9)	6 (9.1)	45 (59.2)
ยอมรับบางส่วน	15 (22.7)	15 (22.7)	2 (3.0)	23 (30.3)
ไม่ยอมรับ	8 (12.1)	8 (12.1)	0 (0)	8 (10.5)
รวม	48 (72.7)	20 (30.3)	8 (12.1)	76 (100)

ส่วนใหญ่แพทย์จะยอมรับในขนาดยาที่เสนอแนะ ผลจากการเสนอแนะทั้งหมดพบว่า แพทย์ให้การยอมรับและจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาเป็นสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละครั้งของการเสนอแนะเกี่ยวกับขนาดยา วาร์ฟาริน ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 ผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา จำนวน 24 ราย (ร้อยละ 50.0) จากการเสนอแนะขนาดยาทั้งหมด 48 ครั้ง ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 3 ผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา จำนวน 14 ครั้ง (ร้อยละ 70.0) จากการเสนอแนะขนาดยาทั้งหมด 20 ครั้ง สัดส่วนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาจะสอดคล้องกับการยอมรับขนาดยาที่เสนอแนะ โดยการเสนอแนะปรับยา วาร์ฟารินเพิ่มหรือลดประมาณร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Banet *et al.* (2002) ที่พบว่าการปรับขนาดยาอยู่ในช่วงร้อยละ 1-20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ จะทำให้ค่า INR ใหม่อยู่ในช่วงรักษา

ผู้ป่วยที่แพทย์ให้การยอมรับข้อเสนอแนะทั้งหมด ที่มีค่า INR อยู่นอกช่วงรักษาในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 พบทั้งหมด 12 ราย โดยผู้ป่วยจำนวน 5 ราย มีค่า INR หลังการปรับขนาดยา อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย ซึ่งในผู้ป่วยกลุ่มนี้ค่า INR แม้อยู่กนช่วงรักษาแต่โดยทั่วไปก็ยอมรับได้ ส่วนผู้ป่วยอีก 7 ราย ในจำนวนนี้ผู้ป่วย 5 ราย ได้รับการเสนอแนะให้ปรับขนาดยาในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 และในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 3 ผู้ป่วยก็มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา และผู้ป่วยอีก 2 ราย ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 ค่า INR ไม่แตกต่างจากก่อนที่จะปรับขนาดยา จึงพิจารณาในขนาดเดิมให้ผู้ป่วยและในการติดตามผู้ป่วยในครั้งที่ 3 ผู้ป่วยก็มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา

ในผู้ป่วยที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะบางส่วนในการปรับขนาดยา ส่วนใหญ่ผู้ป่วยจะได้รับการปรับขนาดยาเพิ่มขึ้น ผู้ป่วยจำนวน 11 ราย มีการปรับขนาดยาอยู่ระหว่างร้อยละ 25-40 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ในจำนวนนี้มีผู้ป่วยเพียง 5 รายที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา สำหรับผู้ป่วย

5 ราย ที่มีการปรับขนาดยามากกว่าร้อยละ 40 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ พบว่ามี 1 รายที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ดังแสดงในตารางที่ 12 ขนาดยาที่ถูกปรับใช้มากที่สุด (ร้อยละ 63.6) ในกลุ่มผู้ป่วยที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะบางส่วนในการศึกษานี้ คือการปรับขนาดยาร้อยละ 33.3 จากขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ซึ่งในผู้ป่วยกลุ่มนี้ที่ยังมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา อาจเป็นผลจากการตอบสนองของยารักษาของผู้ป่วยแตกต่างจากผู้ป่วยส่วนใหญ่ หรือเกิดจากปัญหาจากการรักษาอื่นร่วมด้วย เช่น การขาดความร่วมมือในการใช้ยาที่ยังไม่สามารถบ่งชี้ได้ หรือแม้แต่การเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา ซึ่งพบมีการใช้ยาที่เกิดอันตรกิริยาร่วมกับยารักษาในผู้ป่วย 3 ราย ซึ่งการที่ผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาอาจไม่ได้เกิดจากขนาดยาที่ได้รับประการเดียว ถึงแม้ว่าการปรับขนาดยาที่มากกว่าร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ จะมีผู้ป่วยจำนวนหนึ่งที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาแต่ก็เป็นสัดส่วนที่น้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Banet *et al.* (2002) ที่แนะนำว่าการปรับขนาดยาที่มากกว่าร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ จะทำให้ค่า INR ใหม่มีโอกาสสูงที่จะอยู่นอกช่วงรักษา

ตารางที่ 12 การปรับขนาดยาในผู้ป่วยที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะบางส่วน

ปรับขนาดยา/สัปดาห์ (ร้อยละ)	จำนวนครั้งที่ปรับขนาด	จำนวนครั้งที่ค่า INR อยู่ในช่วงรักษา
21-40	11	5
>40	5	1

ผู้ป่วยที่แพทย์ไม่ยอมรับการเสนอแนะขนาดยามีจำนวนทั้งหมด 8 ราย โดยผู้ป่วย 4 ราย มีข้อบ่งชี้ยาในภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัวที่ไม่ใช่เกิดจากภาวะลิ่มหัวใจผิดปกติ (AF) ซึ่งในผู้ป่วยกลุ่มนี้ มีค่า INR น้อยกว่าช่วงรักษาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ในจำนวนนี้ผู้ป่วย 3 ราย ที่มีค่า INR 1.6, 1.7, 1.8 ยังคงได้รับยาในขนาดเดิม และในการติดตามการรักษาครั้งต่อไป INR ยังต่ำกว่าช่วงรักษา โดยมีค่า INR เป็น 1.6, 1.8 และ 1.6 ตามลำดับ และยังได้รับยาในขนาดเดิมต่อไป อีกรายหนึ่งเป็นผู้ป่วยชายอายุ 52 ปี ที่มีภาวะหัวใจล้มเหลวร่วมกับหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว และมีค่า INR เท่ากับ 3.1 ซึ่งอยู่นอกช่วงรักษาที่ยอมรับได้ ในวันที่มาติดตามการรักษาโดยมีอาการทั่วไปปกติ แพทย์พิจารณาปรับลดขนาดยาลง ทำให้ค่า INR ในครั้งต่อไปเท่ากับ 1.7 และ แพทย์ก็ยังพิจารณาขนาดเดิมให้ผู้ป่วย และจากการศึกษาของ Yasaka *et al.* (2001) แนะนำค่า INR ที่

เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัวที่ไม่ได้เกิดจากโรคลิ้นหัวใจ ให้อยู่ในช่วง 1.6-2.6 จากการศึกษานี้ของ You *et al.* (2005) และการศึกษาของ Sun and Hu (2004) ในผู้ป่วยชาวจีนที่มีภาวะหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว พบว่าค่า INR ที่เกิดภาวะแทรกซ้อนน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 1.8-2.4 และ 1.5-3.0 ตามลำดับ ในผู้ป่วยกลุ่มนี้ อาจเป็นไปได้ว่าแพทย์ผู้รักษายอมรับค่า INR เป้าหมาย อยู่ในช่วง 1.5-2.0 จึงมิได้ปรับขนาดยาเพื่อให้ค่า INR เพิ่มขึ้น จากการติดตามค่า INR ของผู้ป่วยกลุ่มนี้และการพิจารณาขนาดยาของผู้ป่วย สำหรับผู้ป่วยที่มีข้อบ่งชี้ว่าใช้วาร์ฟารินในภาวะอื่นที่ไม่ใช่ภาวะ AF อีก 3 รายที่แพทย์ไม่ยอมรับการเสนอแนะปรับขนาดยา ในขณะที่ผู้ป่วยมีค่า INR ในวันมาติดตามการรักษาเป็น 1.6, 1.6 และ 1.8 อาจมาจากการยอมรับค่า INR เป้าหมายของแพทย์ที่แตกต่างกันไปหรืออาจคำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วย แต่อย่างไรก็ตามในผู้ป่วยกลุ่มนี้ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษาเป็น 1.3, 1.7 และ 1.4 ตามลำดับ เกศษกรได้เสนอแนะการปรับขนาดยาอีกและแพทย์ได้พิจารณาปรับขนาดยาเพิ่ม และพบว่า ค่า INR ของผู้ป่วยอยู่ในช่วงรักษาในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 3

ผลของการบริหารเภสัชกรรมในการเสนอแนะขนาดยาในการศึกษานี้ เปรียบเทียบโดยใช้สถิติ McNemar's Test ในการวิเคราะห์ ดังแสดงในตารางที่ 13 และ 14

ตารางที่ 13 ผลการบริหารเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดที่ไม่เหมาะสมในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 2		
		เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	เหมาะสม	24 (36.4)	5 (7.6)	29
	ไม่เหมาะสม	25 (37.9)	12 (18.2)	37
(McNemar's Test) P < 0.001		49	17	66

ผลการให้การบริหารเภสัชกรรมต่อการได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดต่ำ ในการเปรียบเทียบการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2 พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดที่ไม่เหมาะสมมีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P<0.001) โดยผู้ป่วยที่ได้รับยาวาร์ฟารินในขนาดไม่เหมาะสม จำนวน 25 ราย (ร้อยละ 37.9) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ลดลงเหลือจำนวน 5 ราย (ร้อยละ 7.6) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2

ในผู้ป่วย จำนวน 5 ราย ที่ยังคงได้รับยารักษาในขนาดไม่เหมาะสม ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 เนื่องจากก่อนการให้ยารักษาได้รับยาในขนาดที่เหมาะสม แต่หลังจากการให้ยารักษาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 ได้รับการปรับเพิ่มหรือลดขนาดยารักษา มากกว่า ร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ โดยที่ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ผู้ป่วยมีปัญหาจากการรักษาอื่น ได้แก่ ขาดความร่วมมือในการใช้ยา หรือ มีภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องมีการปรับขนาดยา โดยแพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะบางส่วน หรือไม่ยอมรับข้อเสนอแนะของเภสัชกร โดยผู้ป่วย 2 ราย มีปัญหาจากความร่วมมือในการใช้ยาร่วมด้วย โดยใช้ยาในขนาดที่น้อยกว่าที่ตั้ง ทำให้ค่า INR เท่ากับ 1.1 และ 1.3 จึงได้รับการปรับขนาดยาเพิ่มขึ้น ส่วนผู้ป่วย 1 ราย มีภาวะสุขภาพเปลี่ยนแปลง ทำให้มีค่า INR เท่ากับ 4.3 จึงได้รับการปรับขนาดยาลดลง สำหรับผู้ป่วยอีก 2 ราย มีค่า INR นอกช่วงรักษา (1.4, 3.1) โดยไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด จึงได้รับการปรับเพิ่มและลดขนาดยารักษา

ตารางที่ 14 ผลการปรับขนาดยาต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดที่ไม่เหมาะสม ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 3		
		เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	เหมาะสม	29 (43.9)	0 (0)	29
	ไม่เหมาะสม	34 (51.5)	3 (4.5)	37
(McNemar's Test) P < 0.001		63	3	66

ผลการให้การปรับขนาดยาต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดไม่เหมาะสม ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3 พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดที่ไม่เหมาะสม มีจำนวนที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P<0.001) โดยมีผู้ป่วยได้รับยารักษาในขนาดไม่เหมาะสม จำนวน 34 ราย (ร้อยละ 51.5) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และไม่มีผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดไม่เหมาะสม ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3

ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 มีผู้ป่วย 3 ราย ที่ยังคงมีปัญหาได้รับยาในขนาดไม่เหมาะสมอยู่ เช่นเดียวกับในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 โดยผู้ป่วย 2 ราย มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา (1.8, 1.7) และไม่ได้รับการปรับขนาดยา ส่วนผู้ป่วยอีก 1 ราย มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา (1.0) และได้รับการปรับเพิ่มขนาดยาที่มากเกินไป (ร้อยละ 66.6 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์) ในการ

ติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และได้รับการปรับลดขนาดยาที่มากเกินไป (ร้อยละ 28.6 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 ทำให้ค่า INR ของผู้ป่วยไม่อยู่ในช่วงรักษาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 ซึ่งเป็นผลจากการที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะในการปรับขนาดยาของเภสัชกรเพียงบางส่วนเท่านั้น

การได้รับยารักษาในขนาดไม่เหมาะสม แยกได้เป็นการได้รับยาในขนาดต่ำ และการได้รับยาในขนาดสูง ผลของการปรับขนาดเภสัชกรรม ต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดต่ำในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3 เปรียบเทียบกับการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 แสดงในตารางที่ 15 และ 16 ตามลำดับ

ตารางที่ 15 ผลการปรับขนาดเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดต่ำในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 2		
		ไม่ใช่ขนาดต่ำ	ขนาดต่ำ	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ไม่ใช่ขนาดต่ำ	35 (53.0)	3 (4.5)	38
	ขนาดต่ำ	22 (33.3)	6 (9.1)	28
(McNemar's Test) P < 0.001		57	9	66

ผลการให้การปรับขนาดเภสัชกรรมต่อการได้รับยารักษาในขนาดต่ำ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2 พบว่า ผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดต่ำมีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P<0.001) โดยผู้ป่วยได้รับยารักษาในขนาดต่ำ จำนวน 22 ราย (ร้อยละ 33.3) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ลดลงเหลือจำนวน 3 ราย (ร้อยละ 4.5) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2

ผู้ป่วยจำนวน 3 ราย ซึ่งก่อนการให้ปรับขนาดเภสัชกรรมเป็นผู้ที่ไม่ได้รับยาในขนาดต่ำ แต่หลังจากการให้ปรับขนาดเภสัชกรรม ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 เป็นผู้ที่ได้รับยาในขนาดต่ำ เนื่องจากผู้ป่วยมีปัญหาจากการรักษาอื่น เช่น การมีภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ค่า INR สูงกว่าช่วงรักษา จึงได้รับการปรับลดขนาดยารักษาที่มากเกินไป โดยในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ผู้ป่วย 1 ราย มีค่า INR เท่ากับ 3.7 ได้รับการปรับลดขนาดยา ร้อยละ 28.6 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ทำให้ค่า INR ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 เท่ากับ 1.4 ส่วนผู้ป่วยอีก 1 ราย มีค่า INR เท่ากับ 4.3 จากภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนไป ได้รับการปรับลดขนาดยา ร้อยละ 25 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ทำให้ค่า INR ใหม่ เป็น 1.3 และผู้ป่วย อีก 1 ราย มีค่า INR เท่ากับ 3.1 โดยไม่ทราบ

สาเหตุ และได้รับการปรับขนาดยาลดลง ร้อยละ 25 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ทำให้ ค่า INR ใหม่เป็น 1.7

ตารางที่ 16 ผลการปรับขนาดยาต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาแอสไพรีนในขนาดต่ำ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 3		
		ไม่ใช่ขนาดต่ำ	ขนาดต่ำ	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ไม่ใช่ขนาดต่ำ	38 (57.6)	0 (0)	38
	ขนาดต่ำ	25 (37.9)	3 (4.5)	28
(McNemar's Test) P < 0.001		63	3	66

ผลการให้การปรับขนาดยาต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาแอสไพรีนในขนาดต่ำ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3 พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาแอสไพรีนในขนาดต่ำมีจำนวนที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P<0.001) โดยผู้ป่วยที่ได้รับยาแอสไพรีนในขนาดต่ำ จำนวน 25 ราย (ร้อยละ 37.9) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และไม่พบผู้ป่วยที่ได้รับยาแอสไพรีนในขนาดต่ำ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3

ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 พบว่า ยังมีผู้ป่วยจำนวน 3 ราย ที่ยังคงมีปัญหาค่า INR ที่สูงในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 โดยผู้ป่วย 2 ราย ไม่ได้รับการปรับขนาดยา ทั้งที่มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา ในการมาติดตามการรักษาครั้งที่ 1, 2 และ 3 ส่วนผู้ป่วยอีก 1 ราย ได้รับการปรับลดขนาดยาที่มากกว่าร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ซึ่งการที่ค่า INR ของผู้ป่วยอยู่นอกช่วงรักษามาจากการที่แพทย์ไม่ยอมรับข้อเสนอแนะของเภสัชกร หรือยอมรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับขนาดยาบางส่วนเท่านั้น

สำหรับผลของการปรับขนาดยาต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาในขนาดสูง เปรียบเทียบระหว่างการติดตามการรักษาครั้งที่ 1, 2 และ 3 พบว่าจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาในขนาดสูงมีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P = 0.030) โดยผู้ป่วยที่ได้รับยาในขนาดสูงในแต่ละครั้งที่มาติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2 มีจำนวนครั้งละ 7 ราย (ร้อยละ 10.6) แต่ไม่พบผู้ป่วยที่ได้รับยาในขนาดสูงในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 ดังแสดงในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ผลการบริบาลเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยารักษาในขนาดสูง
ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1, 2 และ 3

การติดตามการรักษา	ไม่ได้รับยาในขนาดสูง*	รับยาในขนาดสูง
ครั้งที่ 1	59	7
ครั้งที่ 2	59	7
ครั้งที่ 3	66	0

(Cochran's Q Test) P = 0.030

* หมายถึง ผู้ป่วยที่ได้รับยาในขนาดเหมาะสมหรือขนาดต่ำ

ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 มีผู้ป่วยที่ไม่เคยได้รับยาขนาดสูงในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 แต่ได้รับยาในขนาดสูงในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 พบจำนวน 7 ราย เนื่องจากก่อนการบริบาลเภสัชกรรมผู้ป่วยมีปัญหาจากการรักษาอื่น เช่น การได้รับยารักษาในขนาดต่ำแล้วได้รับการพิจารณาปรับเพิ่มขนาดยารักษาที่มากกว่าร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ โดยผู้ป่วยทั้ง 7 ราย เดิมมีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา ได้แก่ 1.0, 1.3, 1.0, 1.1, 1.3, 1.4 และ 1.5 ต่อมาได้รับการปรับเพิ่มขนาดยา ร้อยละ 25-70 ของขนาดยาเดิมต่อสัปดาห์ ทำให้มีค่า INR ใหม่มากกว่าช่วงรักษา เป็น 3.1, 3.8, 4.0, 4.1, 5.3, 3.6 และ 5.1 ตามลำดับ ซึ่งการที่ค่า INR ของผู้ป่วยหลังการปรับขนาดยา สูงกว่าช่วงรักษา เกิดเนื่องจากการที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะของเภสัชกรเพียงบางส่วนเท่านั้น

3.1.2 การเสนอแนะเกี่ยวกับความร่วมมือในการใช้ยา

ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 มีการให้ข้อเสนอแนะแก่แพทย์เกี่ยวกับความร่วมมือในการใช้ยา ทั้งหมด 13 ครั้ง โดยได้รับการยอมรับ 11 ครั้ง และไม่ยอมรับ 2 ครั้ง ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3 เภสัชกรให้ข้อเสนอแนะจำนวน 2 ครั้ง และได้รับการยอมรับ เมื่อติดตามค่า INR ในผู้ป่วยที่แพทย์ให้การยอมรับทั้งหมดพบว่า ค่า INR ของผู้ป่วยอยู่ในช่วงรักษาเป็นส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 91.6 สำหรับผู้ป่วยที่แพทย์ไม่ยอมรับข้อเสนอแนะจะมีค่า INR ที่อยู่นอกช่วงรักษาทั้งหมดจำนวน 2 ราย

ตัวอย่างของผู้ป่วยที่แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะของเภสัชกรเกี่ยวกับความร่วมมือในการใช้ยา ในการพบผู้ป่วยครั้งที่ 1 ผู้ป่วยมีปัญหาเกี่ยวกับความสม่ำเสมอในการรับประทานยา และมีค่า

INR เท่ากับ 3.3 ซึ่งสูงกว่าช่วงรักษา เมื่อเภสัชกรให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการขาดความสม่ำเสมอในการรับประทานยาของผู้ป่วย แพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะและปรับลดขนาดยาลง เมื่อติดตามการรักษาครั้งต่อไปแม้ผู้ป่วยมีค่า INR ที่ต่ำกว่าช่วงรักษาเท่ากับ 1.5 แต่เนื่องจากผู้ป่วยยังมีปัญหาการรับประทานยาอยู่ เภสัชกรได้เสนอแนะให้แพทย์คงขนาดยาเดิม แพทย์ก็ยอมรับการเสนอแนะ และในการติดตามการรักษาครั้งต่อไปผู้ป่วยมีค่า INR เท่ากับ 3.1 ที่อยู่ในช่วงรักษาไม่เกิน 0.2 หน่วย

ส่วนผู้ป่วยอีกรายหนึ่ง ให้ข้อมูลการรับประทานยาอย่างถูกต้อง แต่จากการนับเม็ดยาพบว่ามียาเหลือจำนวนมาก และค่า INR ของผู้ป่วยก็ต่ำกว่าช่วงรักษาโดยมีค่า INR เท่ากับ 1.6 เภสัชกรเสนอแนะให้คงขนาดยาเดิมให้ผู้ป่วยและแพทย์ยอมรับข้อเสนอแนะ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 ผู้ป่วยมีค่า INR สูงกว่าช่วงรักษา โดยมีค่า INR เท่ากับ 3.2 ทั้งที่รับประทานยาในขนาดเดิม เภสัชกรจึงเสนอแนะให้ปรับขนาดยาลง ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 ค่า INR ของผู้ป่วยก็กลับมาอยู่ในช่วงรักษา

ในผู้ป่วยรายที่แพทย์ไม่ยอมรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความร่วมมือในการใช้ยา อาจเนื่องจากความขัดแย้งกันของข้อมูลที่ได้รับจากผู้ป่วยกับข้อมูลที่เภสัชกรให้ ดังนั้นนอกจากข้อมูลจากผู้ป่วยแล้ว อาจต้องพิจารณาข้อมูลอื่นประกอบในการประเมินความร่วมมือในการใช้ยา เช่น จำนวนยาที่เหลือ อาการไม่พึงประสงค์ของยาที่อาจมีผลต่อความร่วมมือในการใช้ยา หรือปัญหาอื่นของผู้ป่วย เช่น ผู้ป่วย 1 ราย เคยเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยาที่รับประทานคือปวดศีรษะ และรอยช้ำเลือด ผู้ป่วยจึงปรับลดยาเองทั้ง isosorbide dinitrate และยารวาร์ฟาริน แต่เมื่อผู้ป่วยมาติดตามการรักษาครั้งต่อไปไม่ได้แจ้งการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยา แพทย์จึงพิจารณาให้ยาขนาดเดิมกับผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยเกิดปวดศีรษะมาก และทำให้ค่า INR สูงกว่าช่วงรักษาในครั้งต่อไป

ดังนั้นจะเห็นว่าปัญหาความร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วย ถ้าเภสัชกรสามารถค้นหาจนทราบสาเหตุ จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ป่วย และต่อแพทย์ในการพิจารณาสั่งจ่ายยาให้ผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม และสามารถทำให้ผู้ป่วยที่ใช้ยารวาร์ฟารินมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาได้

3.1.3 การเสนอแนะเกี่ยวกับอันตรกิริยาระหว่างยา

ในการศึกษานี้พบยาที่ใช้ร่วมซึ่งมีรายงานการเกิดอันตรกิริยากับยารวาร์ฟารินในระดับนัยสำคัญ 2 ในผู้ป่วยจำนวน 11 ราย โดยคาดว่าอาจจะมีผลเปลี่ยนแปลงการออกฤทธิ์ของยารวาร์ฟาริน แต่เมื่อติดตามผลแล้ว ไม่พบการเปลี่ยนแปลงทางคลินิกในผู้ป่วย 5 ราย และพบการเปลี่ยนแปลงทางคลินิก โดยทำให้ค่า INR เพิ่มขึ้นในผู้ป่วยจำนวน 6 ราย นอกจากนี้พบอาการไม่พึงประสงค์จากยารวาร์ฟาริน ในผู้ป่วย 4 ราย จากการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเกิดอันตรกิริยา

ระหว่างยาที่มีผลต่อค่า INR และการเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยา ทั้งหมด 6 ครั้ง ได้รับการยอมรับจากแพทย์ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 (ตารางที่ 10) ของการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอันตรกิริยาระหว่างยา โดยแพทย์พิจารณาหยุดยาที่เกิดอันตรกิริยากับยารวาร์ฟาริน ได้แก่ ยา diclofenac ซึ่งเป็นยาที่ใช้ลดการอักเสบและบรรเทาอาการปวด และให้ยารวาร์ฟารินในขนาดเดิม ในผู้ป่วย 3 ราย สำหรับผู้ป่วยอีก 2 ราย แพทย์พิจารณาปรับลดขนาดยารวาร์ฟารินร่วมด้วย เนื่องจากครั้งก่อนผู้ป่วยได้รับการปรับขนาดยารวาร์ฟารินเพิ่มขึ้น ยาที่ใช้ร่วมอีกชนิดหนึ่งที่มีผลทำให้ค่า INR ของผู้ป่วยเปลี่ยนแปลง 1 ราย คือ norfloxacin ผู้ป่วยคนนี้มีภาวะท้องเสียร่วมด้วยในช่วงที่มาติดตามการรักษา จากการเสนอแนะและปรับลดขนาดยารวาร์ฟารินทำให้ผู้ป่วยทั้งหมดมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ในการติดตามการรักษาในครั้งต่อไปและไม่พบอาการไม่พึงประสงค์จากยารวาร์ฟาริน

ผลของการบริหารเภสัชกรรม เกี่ยวกับการเกิดอันตรกิริยาระหว่างยาที่มีผลต่อการรักษาของยารวาร์ฟารินไม่คงที่ในการศึกษานี้ พบว่าจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาที่เกิดอันตรกิริยากับยารวาร์ฟารินลดลงในแต่ละครั้งที่ผู้ป่วยมาติดตามการรักษา ดังแสดงในตารางที่ 18 และ 19

ตารางที่ 18 ผลการบริหารเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยา ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 2		
		ไม่เกิด	เกิด	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ไม่เกิด	61 (92.4)	2 (3.0)	63
	เกิด	3 (4.5)	0 (0)	3
		64	2	66

(McNemar's Test)

การเกิดอันตรกิริยาระหว่างยาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยา มีจำนวนลดลงแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = 1.000$) โดยผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยา จำนวน 3 ราย (ร้อยละ 4.5) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และจำนวนผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยาลดลงเป็น 2 ราย (ร้อยละ 3.0) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2

ผู้ป่วย 2 ราย ที่พบมีการใช้ยาที่เกิดอันตรกิริยากับยารวาร์ฟาริน ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 เป็นผู้ที่ไม่พบการเกิดอันตรกิริยาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และได้รับยา diclofenac ทั้ง 2 ราย โดยแหล่งที่จ่ายยาเป็นคลินิกอื่นและสถานบริการทางการแพทย์อื่น ทำให้การบริหารเภสัช

กรรมในการศึกษานี้ ไม่สามารถครอบคลุมถึงการตัดสินใจของแพทย์ที่สั่งใช้ยาดังกล่าวได้อย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นนี้อาจเนื่องมาจากผู้ป่วยไม่ได้แจ้งให้แพทย์ทราบว่า กำลังใช้ยาแอสไพรินอยู่ ดังนั้นเภสัชกรควรย้ำเตือนผู้ป่วยให้ตระหนักมากขึ้น เกี่ยวกับโอกาสการเกิดอันตรกิริยากับยาอื่นของยาแอสไพริน

ตารางที่ 19 ผลการบริหารเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 3		
		ไม่เกิด	เกิด	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ไม่เกิด	62 (93.9)	1 (1.5)	63
	เกิด	3 (4.5)	0 (0)	3
(McNemar's Test)		65	1	66

การเกิดอันตรกิริยาระหว่างยาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยาลดลงแต่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = 0.625$) โดยมีผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยา จำนวน 3 ราย (ร้อยละ 4.5) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และจำนวนผู้ป่วยที่เกิดอันตรกิริยาระหว่างยาลดลงเป็น 1 ราย (ร้อยละ 1.5) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3

ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 ยังมีผู้ป่วยจำนวน 1 ราย ได้รับ diclofenac ซึ่งเกิดอันตรกิริยากับยาแอสไพริน โดยเหตุผลในการได้รับยา diclofenac เป็นเช่นเดียวกับการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 นั่นคือ การได้รับยามาจากคลินิกอื่น ทำให้ก่อนและหลังการให้บริบาลเภสัชกรรมมีจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับยาที่เกิดอันตรกิริยากับยาแอสไพรินไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ใดๆก็ตาม ผลการให้บริบาลเภสัชกรรมยังสามารถแก้ไขปัญหาการเกิดอันตรกิริยาระหว่างยาในผู้ป่วยจำนวนรวม 3 ราย ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3

3.1.4 การเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง

ในการศึกษาพบผู้ที่มีภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลงในการมาติดตามการรักษาในแต่ละครั้ง ภาวะเหล่านี้ ได้แก่ เบื่ออาหาร น้ำหนักลด หลังการผ่าตัด หรือมีการเปลี่ยนแปลงอาหารที่

รับประทานจากภาวะปกติ หรือมีท้องเสียเรื้อรังที่นานกว่า 1 สัปดาห์ ซึ่งมีผลทำให้การควบคุมการรักษาของยารฟารินไม่คงที่ พบในผู้ป่วย 4 ราย โดยทั้งหมดมีผลทำให้ค่า INR สูงขึ้น และอยู่นอกช่วงรักษา และพบอาการไม่พึงประสงค์เกิดรอยช้ำเลือดในผู้ป่วย 1 ราย จากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุดังกล่าวในผู้ป่วย 4 ราย แพทย์ให้การยอมรับทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 75.0 และ ยอมรับบางส่วน ร้อยละ 25 ของการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาวะสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง โดยแพทย์พิจารณาปรับลดขนาดยารฟารินลง และในการติดตามผู้ป่วยครั้งต่อไป มีผู้ป่วย 3 ราย มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา และผู้ป่วยอีก 1 ราย มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา เนื่องจากมีการปรับขนาดยาที่ลดลงมากกว่าร้อยละ 20 ของขนาดยาเดิม ต่อสัปดาห์

ดังนั้นผลการให้บริหารเภสัชกรรมที่ให้แก่ผู้ป่วยและแพทย์ในแต่ละครั้งในการศึกษานี้ ส่งผลให้จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับขนาดยารฟารินที่ไม่เหมาะสม และขาดความร่วมมือในการใช้ยา ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) แต่การบริหารเภสัชกรรมในการศึกษานี้ไม่มีผลลดจำนวนผู้ป่วย ที่ได้รับยาซึ่งเกิดอันตรกิริยากับยารฟารินอย่างมีนัยสำคัญ

3.2 ความร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วย

การดำเนินการบริหารเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วย ทำโดยการให้ความรู้ หรือข้อมูลเกี่ยวกับยารฟารินในแง่ของ ข้อบ่งใช้ยาในภาวะโรคของผู้ป่วย ความจำเป็นในการใช้ยาหรือความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยถ้าไม่ได้ใช้ยา หรือใช้ยาไม่ถูกต้อง ความจำเป็นในการติดตามผลการรักษาโดยการตรวจเลือด ขนาดและความแรงของยารฟารินที่มีใช้ในโรงพยาบาล และวิธีการรับประทานยารฟาริน ภาวะแทรกซ้อนและอาการไม่พึงประสงค์ของยารฟาริน โดยดำเนินการให้ข้อมูลแก่ผู้ป่วยในช่วงที่ผู้ป่วยรอพบแพทย์ในการมาติดตามการรักษาครั้งที่ 1

การค้นหาผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา หรือมีแนวโน้มที่จะขาดความร่วมมือในการใช้ยา ดำเนินการ โดยให้ผู้ป่วยอธิบายเกี่ยวกับวิธีการใช้ยาทุกชนิด พร้อมระบุขนาดยารฟารินที่รับประทานอยู่ รวมถึงสอบถามจำนวนยาที่เหลือทุกชนิด พร้อมนับเม็ดยาที่เหลือ (ถ้าผู้ป่วยนำมาด้วย) และสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลการขาดยา หรือการลืมรับประทานยาของผู้ป่วย ในช่วง 1 สัปดาห์ 2 สัปดาห์ และ 1 เดือนที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังได้สอบถามเกี่ยวกับการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ของยาที่ใช้ที่อาจก่อปัญหาให้ผู้ป่วย รวมทั้งสอบถามข้อมูลอื่น เช่น การอ่านหนังสือได้ชัดเจนหรือไม่ การจัดการรับประทานเองหรือไม่ วิธีการของผู้ป่วยที่ใช้ในการบริหารยา การประเมินความร่วมมือ

ในการใช้ยาในผู้ป่วยในการศึกษานี้ ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีใช้ยาในขนาดที่ถูกต้อง ความสม่ำเสมอในการใช้ยา และการนับจำนวนยาที่เหลือ

การจัดตัวอย่างยาให้ผู้ป่วยที่พบว่าขาดความร่วมมือในการใช้ยาและผู้ป่วยที่มีแนวโน้มที่จะใช้ยาไม่ถูกต้อง เช่น ผู้ที่สับสนวิธีการใช้ยา มีประวัติรับประทานยาอื่นไม่ถูกต้อง ไม่ค่อยเข้าใจ ลักษณะการใช้ยาที่เปลี่ยนแปลง อ่านหนังสือไม่ได้ หรือไม่ชัดเจน เป็นต้น ดำเนินการในผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือทั้งหมด 14 ราย และผู้ป่วยที่มีแนวโน้มจะมีปัญหาความร่วมมือในการใช้ยา จำนวน 7 ราย รวมทั้งหมด 21 ราย ผลจากการจัดยาตัวอย่างให้ผู้ป่วย พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.8 ไม่พบปัญหาการขาดความร่วมมือในการใช้ยาอีก แต่มีผู้ป่วย 1 ราย ที่ยังมีปัญหาการขาดความร่วมมือในการใช้ยา ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 โดยมีสาเหตุจากลืมรับประทานยา และมีปัญหาในการรับฟังเนื่องจากสูงอายุ การจัดยาตัวอย่างให้ผู้ป่วยรายนี้อาจไม่พอเพียงที่จะช่วยแก้ไข ปัญหาให้ผู้ป่วย ในการศึกษานี้จึงได้ทำความเข้าใจกับญาติผู้ป่วยในการดูแลการใช้ยาในผู้ป่วยร่วม ด้วย ส่วนผู้ป่วยที่มีแนวโน้มที่จะใช้ยาไม่ถูกต้องก็ไม่พบการขาดความร่วมมือการใช้ยาในผู้ป่วย หลังการได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับยารักษาและจัดยาตัวอย่างให้

การจัดส่งไปรษณียบัตรให้ผู้ป่วย ในช่วงระหว่างการติดตามการรักษา เพื่อเพิ่มความร่วมมือในการใช้ยาในผู้ป่วย โดยไปรษณียบัตรที่ส่งมีข้อความเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดจากการรักษาถ้าใช้ยารักษาไม่ถูกต้อง วัน เดือน ปี ที่ผู้ป่วยมาติดตามการรักษาครั้งสุดท้าย และวิธีใช้ของยารักษาต่อวัน หรือต่อสัปดาห์ พร้อมรูปภาพสีของเม็ดยารักษาในขนาดที่ใช้ในผู้ป่วยแต่ละราย โดยจัดส่งให้ผู้ป่วยทุกราย เดือนละ 1 ฉบับ ในระหว่างการติดตามการรักษาในครั้งแรก และรายละ 1 ฉบับ ในระหว่างการมาติดตามการรักษาในครั้งต่อไป

ผู้ป่วยในกลุ่มที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61) จะได้รับไปรษณียบัตร จำนวน 2 ฉบับ ผู้ป่วยที่เหลือจะได้รับไปรษณียบัตร จำนวน 3 ฉบับ ในระหว่างการศึกษา จำนวนไปรษณียบัตรที่ผู้ป่วยได้รับแตกต่างกันในระหว่างการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 ไม่มีผลต่อความร่วมมือการใช้ยาของผู้ป่วย และเมื่อติดตามสอบถามผู้ป่วยเกี่ยวกับการได้รับไปรษณียบัตรในการติดตามการรักษาในครั้งต่อไป พบว่า มีผู้ป่วยที่ไม่ได้รับไปรษณียบัตรเลย จำนวน 3 ราย เมื่อตรวจสอบที่อยู่ของผู้ป่วยพบว่าอยู่ต่างอำเภอ เส้นทางเข้าออกหมู่บ้านไม่สะดวก และบ้านของผู้ป่วยอยู่ห่างไกลจากแหล่งชุมชนของหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามไม่พบปัญหาจากความร่วมมือในการใช้ยาในกลุ่มผู้ป่วยที่ไม่ได้รับไปรษณียบัตร จากการส่งไปรษณียบัตรให้ผู้ป่วย เมื่อผู้ป่วยมาติดตามการรักษาครั้งต่อไป ผู้ป่วยจะแจ้งผลการได้รับไปรษณียบัตรให้เภสัชกรทราบ และมีความกระตือรือร้นที่จะตอบคำถาม สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือสอบถามเรื่องอื่นๆต่อเภสัชกรเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบจากการมาติดตามการรักษาครั้งก่อน แสดงให้เห็นว่า การส่งไปรษณียบัตรมีส่วนช่วยใน

การสื่อสารระหว่างเภสัชกรกับผู้ป่วย และเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้จำนวนผู้ป่วยที่มีผลการควบคุมการรักษาของยารวาร์ฟารินไม่คงที่ ที่มีสาเหตุจากความร่วมมือในการใช้ยาลดลงในแต่ละครั้งที่ผู้ป่วยมาติดตามการรักษา ดังแสดงในตารางที่ 20 และ 21

ตารางที่ 20 ผลการปรับพฤติกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่ไม่ร่วมมือในการใช้ยาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 2		
		ร่วมมือในการใช้ยา	ไม่ร่วมมือในการใช้ยา	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ร่วมมือในการใช้ยา	53 (80.3)	0 (0)	53
	ไม่ร่วมมือในการใช้ยา	12 (18.2)	1 (1.5)	13
		65	1	66

(McNemar's Test) $P < 0.001$

ผลการปรับพฤติกรรมต่อการขาดความร่วมมือในการใช้ยา เปรียบเทียบระหว่างการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2 พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา มีจำนวนที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) โดยผู้ป่วยขาดความร่วมมือในการใช้ยา จำนวน 12 ราย (ร้อยละ 18.2) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และไม่มีผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยารายใหม่ ในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2

มีผู้ป่วย 1 ราย ซึ่งก่อนและหลัง การให้ปรับพฤติกรรม เป็นผู้ที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา เนื่องจากในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ผู้ป่วยมีค่า INR มากกว่าช่วงรักษา เท่ากับ 3.3 และรับประทานยารวาร์ฟารินวันละ 3 มิลลิกรัม แต่มีการลืมรับประทานยาเป็นบางครั้ง เภสัชกรเสนอแนะให้ปรับลดขนาดยาร่วมด้วย เป็นวันละ 2.7 มิลลิกรัม แต่แพทย์พิจารณาให้ผู้ป่วยวันละ 2 มิลลิกรัม ในการติดตามผู้ป่วยครั้งที่ 2 ผู้ป่วยมีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา เท่ากับ 1.5 และผู้ป่วยยังมีปัญหาในการลืมรับประทานยาเป็นบางครั้งอยู่ ซึ่งได้เสนอแนะแพทย์ให้คงขนาดยาเดิมให้ผู้ป่วยรายนี้ และในการติดตามการรักษาครั้งต่อไป จากการสัมภาษณ์และนับเม็ดยาผู้ป่วยรับประทานยาถูกต้องและมีค่า INR เท่ากับ 3.1

ตารางที่ 21 ผลการปรับลดเกณฑ์การติดตามผู้ป่วยที่ไม่ร่วมมือในการใช้ยาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 3		
		ร่วมมือในการใช้ยา	ไม่ร่วมมือในการใช้ยา	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ร่วมมือในการใช้ยา	52 (39.4)	1 (1.5)	53
	ไม่ร่วมมือในการใช้ยา	13 (19.7)	0 (0)	13
(McNemar's Test) P < 0.001		65	1	66

ผลการปรับลดเกณฑ์การติดตามความร่วมมือในการใช้ยา เปรียบเทียบระหว่างการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3 พบว่า มีจำนวนผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) โดยมีผู้ป่วยขาดความร่วมมือในการใช้ยา จำนวน 13 ราย (ร้อยละ 19.7) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และมีผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา รายใหม่จำนวน 1 ราย (ร้อยละ 1.5) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3

มีผู้ป่วย 1 ราย ซึ่งในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา เท่ากับ 1.3 จากการรับประทานยาในขนาดน้อยกว่าที่ตั้งใจ ซึ่งค่า INR ครั้งก่อนในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 เท่ากับ 3.0 และผู้ป่วยได้รับยาในขนาดเดิมในวันละ 2 มิลลิกรัม ผู้ป่วยรายนี้ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2 จากการสัมภาษณ์และนับเม็ดยาผู้ป่วยรับประทานยาถูกต้อง เกณฑ์จึงไม่ได้จัดยาตัวอย่างให้ผู้ป่วยรายนี้ ดังนั้นในกรณีเช่นนี้ เกณฑ์จำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความจำเป็นในการรับประทานยาตามแพทย์สั่งอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ผู้ป่วยเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ

การให้ปรับลดเกณฑ์การดูแลผู้ป่วยในการศึกษานี้ใช้วิธีการหลายวิธี สามารถค้นหาผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา และแก้ไขปัญหาการขาดความร่วมมือในการใช้ยาในผู้ป่วยที่พบเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 12 ราย (ร้อยละ 85.7) และจำนวน 13 ราย (ร้อยละ 92.8) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ซึ่งเช่นเดียวกับการศึกษาของ Peterson *et al.* (2003) ที่สรุปไว้ว่าจากการศึกษา meta-analysis ว่า การใช้วิธีการหลายวิธีในการเพิ่มความร่วมมือในการใช้ยาในผู้ป่วยจะได้ผลมากกว่าใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง และเมื่อผู้ป่วยมีความร่วมมือในการใช้ยาแพทย์สามารถพิจารณาขนาดยาที่เหมาะสม ให้แก่ผู้ป่วยได้ง่าย และช่วยให้ผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา

3.3 ค่า INR ที่อยู่ในช่วงรักษา

ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ผู้ป่วยทั้งหมด ทั้งที่มีเป้าหมาย INR อยู่ในช่วง 2.0-3.0 และ 2.5-3.5 ไม่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาเลย ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ ครั้งที่ 3 พบว่าผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาเพิ่มขึ้นทั้ง 2 กลุ่ม จากการทดสอบทางสถิติ โดยใช้ Cochran's Q Test พบว่า หลังการให้บริบาลเภสัชกรรมจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) ระหว่างการเปรียบเทียบในการติดตามการรักษา ในครั้งที่ 1, 2 และ 3 โดยพบผู้ป่วยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 จำนวน 34 ราย (ร้อยละ 51.5) ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 จำนวน 50 ราย (ร้อยละ 75.7) ดังแสดงในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 ผลการบริบาลเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1, 2 และ 3

INR เป้าหมาย	จำนวนผู้ป่วย มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา		
	ราย (ร้อยละ)		
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3
2.0-3.0	0 (0)	29 (43.9)	41 (62.1)
2.5-3.5	0 (0)	5 (7.6)	9 (13.6)
รวม	0 (0)	34 (51.5)	50 (75.7)

(Cochran's Q Test) $P < 0.001$

เมื่อนำเอาผลการให้การบริบาลเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา มาเปรียบเทียบกัน โดยใช้สถิติ McNemar's Test ในการเปรียบเทียบการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3 พบว่า ผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = 0.007$) โดยในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 มีผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา จำนวน 8 ราย (ร้อยละ 12.1) สำหรับในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 3 ผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา จำนวน 24 ราย (ร้อยละ 36.4) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 23

ตารางที่ 23 ผลการบริบาลเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3

		การติดตามการรักษาในครั้งที่ 3		
		ค่า INR ไม่อยู่ในช่วงรักษา	ค่า INR อยู่ในช่วงรักษา	รวม
การติดตามการรักษาในครั้งที่ 2	ค่า INR ไม่อยู่ในช่วงรักษา	8 (12.1)	24 (36.4)	32
	ค่า INR อยู่ในช่วงรักษา	8 (12.1)	26 (39.4)	34
(McNemar's Test) P = 0.007		16	26	66

ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 พบผู้ป่วยจำนวน 24 ราย ที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาเป็นผลเนื่องจากผลการบริบาลเภสัชกรรม ในการที่สามารถลดจำนวนผู้ป่วยที่ขาดความร่วมมือในการใช้ยา และการเสนอแนะแพทย์ในการเลือกใช้ยาแอสไพรินในขนาดเหมาะสมให้ผู้ป่วย ส่วนผู้ป่วยอีก 8 ราย ที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 แต่ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 กลับพบว่า มีค่า INR อยู่นอกช่วงรักษา จากการติดตามผู้ป่วย สาเหตุที่พบ ได้แก่ ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 ค่า INR ของผู้ป่วยอยู่นอกช่วงรักษาแต่ก็ยอมรับได้ นั่นคือ ผู้ป่วยมีค่า INR นอกช่วงรักษาไม่เกิน 0.2 หน่วย หรือ ผู้ป่วยที่มีแนวโน้มของค่า INR สูงขึ้น แต่ยังคงอยู่ในช่วงรักษา (INR=3.0) ทั้งที่ผู้ป่วยได้รับยาขนาดเดิม ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 แพทย์จึงปรับลดขนาดยาแอสไพรินให้ผู้ป่วย ซึ่งขนาดยาที่ปรับลดมากไป ทำให้ค่า INR ของผู้ป่วยอยู่นอกช่วงรักษาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 หรือผู้ป่วยที่เคยมีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาและได้รับยาในขนาดเดิมในครั้งต่อไปกลับมีค่า INR นอกช่วงรักษา โดยไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด เป็นต้น

เนื่องจากความแตกต่างของจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ระหว่างการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 กับ 2 มีมากกว่าความแตกต่างของจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ระหว่างการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3 ดังตารางที่ 22 จากผลการวิเคราะห์ ในตารางที่ 23 จำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษาในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 3 เพิ่มขึ้นจากการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P=0.007) ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่า ผลการบริบาลเภสัชกรรมในการติดตามผู้ป่วยครั้งที่ 2 และ 3 มีจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา แตกต่างจากการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในการประเมินผลการบริหารบาลเภสัชกรรม เมื่อขยายขอบเขตการประเมิน INR เป็น ± 0.2 หน่วย พบว่า ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 จำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็น 36 ราย (ร้อยละ 54.5) ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) กับจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR ในช่วงดังกล่าวในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ซึ่งเท่ากับ 4 ราย (ร้อยละ 6.1) ดังแสดงในตารางที่ 24

ตารางที่ 24 ผลการบริหารบาลเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 2

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 2		
		ค่า INR ไม่อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	ค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ค่า INR ไม่อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	18 (27.3)	36 (54.5)	54
	ค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	4 (6.1)	8 (12.1)	12
(McNemar's Test) $P < 0.001$		22	44	66

ผลการบริหารบาลเภสัชกรรมในการเปรียบเทียบการติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 และ 3 พบว่า ผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) โดยในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 มีผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา จำนวน 1 ราย (ร้อยละ 1.5) และในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 ผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย จำนวน 46 ราย (ร้อยละ 69.7) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 25

ตารางที่ 25 ผลการปรับบาลเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย
ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 และ 3

		การติดตามการรักษาครั้งที่ 3		
		ค่า INR ไม่อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	ค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	รวม
การติดตามการรักษาครั้งที่ 1	ค่า INR ไม่อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	8 (12.1)	46 (69.7)	54
	ค่า INR อยู่ในช่วงรักษา ± 0.2 หน่วย	1 (1.5)	11 (16.7)	12
(McNemar's Test) P < 0.001		9	57	66

ดังนั้นจากการประเมินค่า INR ในช่วงรักษาทั้งสองแบบ แสดงให้เห็นว่า การปรับบาลเภสัชกรรม มีผลทำให้จำนวนผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในการติดตามการรักษาในครั้งที่ 2 และ 3 การที่ค่า INR ของผู้ป่วยอยู่ในช่วงรักษาเพิ่มมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า การปรับบาลเภสัชกรรมสามารถแก้ไขปัญหาจากความร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วย และจากการเสนอแนะขนาดยาที่เหมาะสมให้แพทย์พิจารณาใช้กับผู้ป่วย ส่งผลให้ค่า INR ของผู้ป่วยอยู่ในช่วงรักษา ซึ่งสอดคล้องกับหลาย ๆ การศึกษาที่แสดงว่าเภสัชกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยที่ใช้ยารักษาในรูปแบบต่าง ๆ มีผลทำให้ผู้ป่วยมีค่า INR ที่อยู่ในช่วงรักษามากขึ้น เช่น การศึกษาของ Chiquette *et al.* (1998), Wilson *et al.* (2003) และ สุภารัตน์ เบี้ยวบรรจง (2543)

3.4 อาการไม่พึงประสงค์และภาวะแทรกซ้อน

อาการไม่พึงประสงค์ และภาวะแทรกซ้อน ที่พบในการศึกษาทั้งหมดพบในผู้ป่วยจำนวน 18 ราย หรือร้อยละ 27.3 ของจำนวนผู้ป่วยทั้งหมดที่มาติดตามการรักษาจำนวน 3 ครั้ง

แบ่งเป็นภาวะเลือดออก พบในผู้ป่วยจำนวน 15 ราย หรือ ร้อยละ 22.7 และภาวะลิ่มเลือดอุดตันพบในผู้ป่วย 3 ราย หรือ ร้อยละ 4.5 ดังแสดงในตารางที่ 26

ตารางที่ 26 อาการไม่พึงประสงค์และภาวะแทรกซ้อนจากการใช้ยา วาร์ฟาริน

อาการไม่พึงประสงค์และภาวะแทรกซ้อน	จำนวนคน (ร้อยละ)	ความรุนแรง*
ภาวะเลือดออก	15 (22.7)	
ผิวหนังเป็นรอยช้ำเลือด	14 (21.2)	ไม่รุนแรง
เลือดออกจากเหงือก	1 (1.5)	ไม่รุนแรง
ภาวะลิ่มเลือดอุดตัน	3 (4.5)	
การพุดผิปกติ	1 (1.5)	ไม่รุนแรง
การเคลื่อนไหวกผิดปกติชั่วคราว	1 (1.5)	ไม่รุนแรง
หมดสติ	1 (1.5)	นัยสำคัญ

ความรุนแรง*

ไม่รุนแรง (minor bleeding) หมายถึง ภาวะเลือดออกที่ไม่มีความสำคัญทางคลินิก
 นัยสำคัญ (significant thromboembolism) หมายถึง ภาวะลิ่มเลือดอุดตันที่มีความ
 เป็นต้องทำการประเมินและดำเนินการในขั้นตอนต่อไป หรือต้องเข้ารับ
 การรักษาพยาบาลในโรงพยาบาล

ภาวะเลือดออกส่วนใหญ่เกิดขึ้นเมื่อค่า INR มากกว่าช่วงรักษา โดยมีค่า INR ระหว่าง 3.1-5.2 พบในผู้ป่วย 13 ราย โดยผู้ป่วย 10 ราย ได้รับการปรับขนาดยาลดลง และผู้ป่วย 3 ราย ได้รับยาในขนาดยาเดิมเนื่องจากผู้ป่วย 1 ราย รับประทานยาเกินขนาด ทำให้ค่า INR เท่ากับ 5.2 และผู้ป่วยอีก 2 ราย เกิดจากผลของการเกิดอันตรกิริยาระหว่างยา diclofenac กับ วาร์ฟาริน ทำให้ผู้ป่วยมีค่า INR เท่ากับ 3.8 และ 3.7 ตามลำดับ ซึ่งแก้ไขโดย ให้หยุดยาที่ใช้ร่วม และให้ยา วาร์ฟาริน ในขนาดเดิม ทำให้มีค่า INR ใหม่ เท่ากับ 2.9 และ 3.0 ตามลำดับ ในการติดตามการรักษาครั้งต่อไปผู้ป่วยทั้งหมดก็ไม่พบอาการไม่พึงประสงค์จากยา นอกจากนี้ภาวะเลือดออกยังพบในผู้ป่วยที่มีค่า INR อยู่ในช่วงรักษา คือมีค่า INR เท่ากับ 2.5 และ 2.6 โดยผู้ป่วยรายที่ 1 เป็นเพศชาย อายุ 71 ปี มีภาวะหัวใจล้มเหลวเป็นโรคร่วม และผู้ป่วยรายที่ 2 เป็นเพศหญิง อายุ 53 ปี มีภาวะหัวใจล้มเหลว และหืดเป็นโรคร่วม ซึ่งผู้ป่วยทั้ง 2 ราย ได้รับการปรับขนาดยาที่ลดลง

ภาวะเลือดออกที่พบมากที่สุดคือภาวะผิวหนังเป็นรอยช้ำเลือด (abnormal bruising) พบในผู้ป่วย 14 ราย ส่วนอาการเลือดออกจากเหงือก (bleeding from gum) พบในผู้ป่วย 1 ราย การเกิดภาวะเลือดออกของผู้ป่วยในการศึกษานี้จัดอยู่ในระดับไม่รุนแรง (Chiquette *et al*, 1998) ดังแสดงในตารางที่ 26

สำหรับการเกิดลิ่มเลือดอุดตันพบในผู้ป่วยที่มีค่า INR ต่ำกว่าช่วงรักษา โดยพบทั้งหมด 3 ราย ผู้ป่วยรายที่ 1 เกิดอาการปวดไม่บ่อยช้ำ และค่า INR ของผู้ป่วยในวันที่มาติดตามการรักษาเท่ากับ 1.0 ผู้ป่วยรายที่ 2 เกิดอาการหน้ามืดบ่อย และเคยเกิดอาการเคลื่อนไหวขาแขนขาลำบาก ประมาณ 2 ชั่วโมง โดยค่า INR ของผู้ป่วยในวันที่มาติดตามการรักษาเท่ากับ 1.1 จึงพิจารณาปรับเพิ่มขนาดยารักษาในผู้ป่วยทั้ง 2 ราย ทำให้ค่า INR ใหม่ของผู้ป่วยเป็น 4.1 และ 4.0 ตามลำดับ ผู้ป่วยรายที่ 3 แพทย์นัดให้มาตรวจโดยการส่องกล้องกระเพาะอาหาร โดยค่า INR วัด 1 เดือนก่อนมาส่องกล้อง เท่ากับ 1.5 และแพทย์ได้ให้ผู้ป่วยหยุดยารักษาก่อนล่วงหน้า 5 วัน ในวันนัดขณะรอผู้ป่วยเกิดอาการหมดสติ ไม่รู้สึกตัว ชักเกร็งชักช้า และแพทย์ได้วินิจฉัยเบื้องต้นว่า ผู้ป่วยเกิดลิ่มเลือดอุดตันแบบเฉียบพลัน (sudden emboli stroke) และจากการตรวจวัดค่า INR ได้เท่ากับ 0.9 และผลการตรวจสมองโดยใช้คอมพิวเตอร์ พบผู้ป่วยมีภาวะสมองซีกขวาขาดเลือด จากรอยโรคเก่า และไม่พบภาวะเลือดออกในสมอง และผู้ป่วยต้องเข้ารับการรักษาไว้ในโรงพยาบาลประมาณ 5 วัน พร้อมทั้งได้รับการปรับขนาดยารักษาขึ้นจากเดิมร้อยละ 25 ต่อสัปดาห์ จาก 4 มิลลิกรัมต่อวัน เป็น 5 มิลลิกรัมต่อวัน หลังการปรับขนาดยา ผู้ป่วยมีค่า INR เท่ากับ 2.6 เมื่อตรวจเช็คค่า INR อีก 2 สัปดาห์ต่อมา ระดับความรุนแรงของการเกิดภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยรายนี้อยู่ในระดับที่มีนัยสำคัญ (Chiquette *et al*, 1998) ผู้ป่วยรายนี้เป็นผู้ป่วยที่มีความเสี่ยงในการเกิดลิ่มเลือดอุดตันสูง เนื่องจากได้รับการเปลี่ยนลิ้นหัวใจในตำแหน่งลิ้นไมตรัล ซึ่งค่า INR เป้าหมายอยู่ในช่วง 2.5-3.5

หลังการปรับขนาดยารักษาพบว่า อาการไม่พึงประสงค์จากยารักษา มีจำนวนลดลงแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = 0.526$) โดยพบผู้ป่วยที่เกิดอาการไม่พึงประสงค์จากยารักษาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 จำนวน 7 ราย (ร้อยละ 10.6) สำหรับการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และ 3 พบจำนวนครั้งละ 4 ราย (ร้อยละ 6.1) เช่นเดียวกับการเกิดภาวะแทรกซ้อนจากยารักษา หลังการให้ปรับขนาดยารักษา พบว่าจำนวนผู้ป่วยที่เกิดภาวะแทรกซ้อนจากยารักษา มีจำนวนลดลงแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = 0.368$) โดยพบผู้ป่วยที่เกิดภาวะแทรกซ้อนจากยารักษาในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1 จำนวน 2 ราย (ร้อยละ 3.0) ไม่พบการเกิดภาวะแทรกซ้อนในการติดตามการรักษาครั้งที่ 2 และในการติดตามการรักษาครั้งที่ 3 พบจำนวน 1 ราย (ร้อยละ 1.5) ดังแสดงในตารางที่ 27

ตารางที่ 27 ผลการบริบาลเภสัชกรรมต่อจำนวนผู้ป่วยที่เกิดอาการไม่พึงประสงค์
และภาวะแทรกซ้อนจากยารวาร์ฟาริน ในการติดตามการรักษาครั้งที่ 1, 2 และ 3

INR เป้าหมาย	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3	
	ภาวะ เลือดออก	ภาวะลิ่ม เลือดอุดตัน	ภาวะ เลือดออก	ภาวะลิ่ม เลือดอุดตัน	ภาวะ เลือดออก	ภาวะลิ่ม เลือดอุดตัน
2.0-3.0	6	1	3	0	3	0
2.5-3.5	1	1	1	0	1	1
รวม (ร้อยละ)	7 (10.6)	2 (3.0)	4 (6.1)	0 (0)	4 (6.1)	1 (1.5)

(Cochran's Q Test)

แม้ว่าผลการบริบาลเภสัชกรรมไม่สามารถลดจำนวนผู้ป่วยที่เกิดอาการไม่พึงประสงค์ และภาวะแทรกซ้อนได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ความรุนแรงของการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ ก็ไม่มีความสำคัญทางคลินิก แม้ว่าการติดตามผู้ป่วยหลังการบริบาลเภสัชกรรม จะติดตามผู้ป่วยในระยะเวลานานถึง 7 เดือน เมื่อเทียบกับก่อนการให้บริบาลเภสัชกรรม ที่ติดตามการเกิดอาการไม่พึงประสงค์ของผู้ป่วยเฉพาะวันที่มาติดตามการรักษาในครั้งที่ 1 เท่านั้น ส่วนการเกิดภาวะแทรกซ้อนของผู้ป่วย 1 ราย และมีนัยสำคัญนั้น การบริบาลเภสัชกรรมในการศึกษานี้ไม่ได้ครอบคลุมการตัดสินใจของแพทย์ที่จะหยุดยารวาร์ฟารินให้ผู้ป่วยชั่วคราว และในกรณีของผู้ป่วยรายนี้การหยุดยารวาร์ฟารินชั่วคราวเป็นเวลา 5 วัน แพทย์ไม่ได้ระบุเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งในประวัติผู้ป่วย และในใบสั่งยา เพียงแต่แจ้งให้ผู้ป่วยนำไปปฏิบัติเท่านั้น จะเห็นว่าการป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนที่สำคัญจากยารวาร์ฟารินนั้น การบริบาลเภสัชกรรม ต้องครอบคลุมขั้นตอนที่ทราบการตัดสินใจของแพทย์ด้วย และจำเป็นต้องมีระบบการดูแลผู้ป่วยที่ใช้ยารวาร์ฟาริน ในการบันทึกในประวัติผู้ป่วย หรือ ในใบสั่งยา เพื่อให้เภสัชกรจะได้ดำเนินการ ในการให้การบริบาลเภสัชกรรมต่อไป